

ТИЖНЕВИЙ ЖУРНАЛ ПО-УКРАЇНСЬКИ

№7(710) 4 КВІТНЯ 2024

Україна

**“Є ЛИШ ОДИН КРИТЕРІЙ ДЛЯ ЧЛЕНСТВА В НАТО –
ЦЕ БАЖАННЯ І ЗДАТНІСТЬ ПЕРЕМАГАТИ РОСІЮ.
ЗА ЦИМ КРИТЕРІЄМ - МИ ВЖЕ ТАМ”**

Дмитро КУЛЕБА, міністр закордонних справ України

”

Тривожний дзвіночок дзвонить: до вторгнення РФ ще два-три роки, протягом яких нам потрібно нарощувати зусилля, накопичувати боєприпаси, виробляти озброєння, підвищувати безпекові можливості Європи й готуватися до вторгнення таким чином, щоб цього не сталося”, –

*Анджей ДУДА,
Президент Польщі*

Зміст

ПОДІЇ

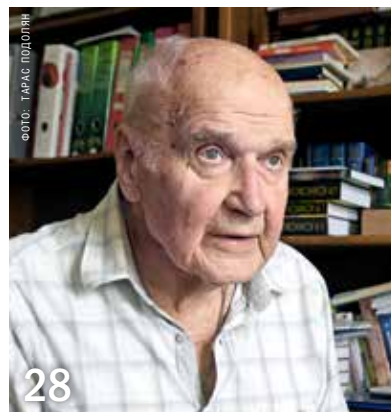
- 8 **ДВА УКРАЇНСЬКІ ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФІЛЬМИ ПРЕДСТАВИЛИ НА 74-МУ БЕРЛІНСЬКОМУ МІЖНАРОДНОМУ КІНОФЕСТИВАЛІ В ЛЮТОМУ**
текст: Ілля ПРОКОПЕНКО

ОЦІНКИ

- 16 **”ЧАС ШУКАТИ НЕШАБЛОННІ РІШЕННЯ, ГУРТУВАТИСЯ З ВІДМОВОЮ ВІД ВЛАСНОГО ЕГОЇЗМУ”**

текст: Володимир ГОРБУЛІН, перший віцепрезидент Національної академії наук України, Валентин БАДРАК, директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння

- 20 **БИТВА ЗА ЮВЕЛІРНУ ДЕСЯТИНУ**

текст: Тетяна РИХТУН

- 28 **”КОЖЕН ПОВИНЕН ВОЛОДІТИ СВОЇМИ ДУМКАМИ”**

ІГОР ЮХНОВСЬКИЙ, науковець і політик

- 32 **ЛЮДИ ВЖЕ НЕ ТАК ВІД БОМБАРДУВАНЬ ТІКАЮТЬ, ЯК ЇДУТЬ З УКРАЇНИ З ПЛАНАМИ НА ЖИТТЯ ПОЗА НЕЮ**

Мар'яна СЕМЕНЮК, рекрутерка

ЛЮДИ ТА РЕЧІ

- 38 **ПІСЛЯ ДРУГОГО ПРОВАЛУ ПОЧАВ ЧОТИРИ РАЗИ НА ТИЖДЕНЬ ЇЗДИТИ ЗА СОРОК ДВА КІЛОМЕТРИ В БІБЛІОТЕКУ**

Віталій СИМОНЯН, музикант, аспірант, експерт з акредитації освітніх програм

- 42 **”КОЛИ ЗАЙШЛА В ГРИМЕРКУ, ПОЛИЛИСЯ СЛЬОЗИ”**

Ярослава ПРИТУЛА, співачка

- 44 **ЯК МИНУВ ДЕНЬ НА ПОЗИЦІЇ МІНОМЕТНОГО РОЗРАХУНКУ ПІД КУП'ЯНСЬКОМ**

текст: Іван СТОЛЯРЧУК

- 48 **ЙОГАНСЕН ОБРАЗИВСЯ НА ДОВЖЕНКА ЗА ПЕРЕРОБЛЕННЯ СЦЕНАРІЮ**

текст: Вікторія ВІТРЯК

10 квітня 1815 року на острові Сумбава – тепер Індонезія – почалося виверження вулкана Тамбора. Перед тим прогрімилі вибухи, які було чути за 2,6 тис. км. Усю гору вкрили вогняні магматичні потоки. Викиди попелу тривали до кінця серпня, хмари закрили від сонця сотні кілометрів навкруги. Це спричинило глобальне похолодання у світі та холод, подекуди у Європі та Азії почався голод. Виверження Тамбора вважають найбільшим в історії.

11 квітня 1775-го в німецькому місті Кемптен за звинуваченням у відьомстві до страти засудили 52-річну Анну Марію Швегелін. 1751-го вона покохала протестанта. Щоб одружитися, перейшла з католицизму в його віру. Чоловік утік, і Швегелін почала думати, що вона змінила віру під впливом диявола. Через скарги сусідів на дивну поведінку її ув'язнили. Жінка стала останньою засудженою за відьомство на території Німеччини.

12 квітня 1970-го в Біскайській затоці, за 490 км від берегів Іспанії, затонув радянський атомний підводний човен К-8. Під час навчань "Океан-70" у Північній Атлантиці на борту почалася пожежа. Субмарина змогла піднятися на поверхню, і її взяв на буксир болгарський пароплав "Авиор". Через сильний шторм човен із чотирма торпедами з ядерними зарядами почав тонути. Загинули 52 члени екіпажу. Човен лежить на глибині 4572 м

Японський літак Mitsubishi A6M вривається в борт американського лінкора Missouri неподалік від острова Окінава в Тихому океані, **11 квітня 1945-го.** Судно майже не було пошкоджене. Команда знайшла тіло пілота-камікадзе серед уламків літака на палубі. Моряки пошили японський прапор і наступного дня з почестями поховали льотчика в морі. 2 вересня 1945 року саме на палубі Missouri союзники прийняли капітуляцію Японії

21 людина загинула під час розгону мирної демонстрації в центрі грузинської столиці Тбілісі 9 квітня 1989-го. Митингувальники виступали проти організованого Москвою виходу Абхазії зі складу Грузії. Потім стали вимагати проголошення незалежності. Проти цивільних вивели 2 тис. військовослужбовців і танки. Майже всі загинули – жінки. У Грузії 9 квітня стало днем національної єдності

„У місячному світлі П'єро відповів“, –

ці слова із французької народної пісні зафіксовано на найдавнішому звукозаписі, що його зробив винахідник, 43-річний Леон Скотт. 9 квітня 1860-го. Запис відтворили дослідники за допомогою комп'ютера в Парижі 2008 року. Звукові коливання Скотт наносив на зачеплений папір за допомогою мембрани й голки. Його винахід не передбачав відтворення. 1877-го технологію вдосконалив американець, 30-річний Томас Едісон, у фонографі, що міг програвати записи

Засновник і видавець ТОВАРИСТВО
З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
"ВИДАВНИЧА КОМПАНІЯ "НОВА ІНФОРМАЦІЯ"
Офіційна назва друкованого медіа: "Країна"
Порядковий номер випуску: 07(710)

Дата виходу: 29 березня 2024 року
В.о. шеф-редактора Оксана Снігур
Юридичний партнер адвокат Дмитро Гурін
Поштова адреса: Україна, а/с 22, м. Київ, 03067
Адреса електронної пошти office@gru.ua

Телефон (044) 496 86 54
Тираж номеру 10 200
Передплатний індекс 37278
Ідентифікатор друкованого медіа в реєстрі
R30-02723

рубрики "пропозиція", "подія", "компанія",
"турбота", "поради" і "конкурс" публікуються
на правах реклами. Відповідальність за зміст
реклами несе рекламодавець
обкладинка: Ганна Нароніна

Кіплінг підтримав масовий розстріл людей в Індії

“Цілком можливо, що я міг припинити мітинг без стрілянини. Але тоді вони повернулися б і посміялися з мене. Я не був готовий до того, щоб мене висміювали”, – виправдовувався перед слідчими бригадний генерал Реджинальд Даєр за розстріл людей у індійському місті Амрітсар – нині штат Пенджаб в Індії, 13 квітня 1919 року. Країна тоді була колонією Великої Британії. Саме закінчилася Перша світова війна, в якій поряд з англійцями й іншими народами імперії брало участь багато індійців. Ветерани з Індії прагнули, щоб до них ставилися нарівні з іншими військовими. Натомість у них на батьківщині запровадили Закон Роупата, що обмежував громадську діяльність і масові зібрання.

На початку квітня у провінції Пенджаб солдати британської армії вбили понад 20 людей і затримали кількох представників Індійського національного конгресу. Мирні демонстрації все частіше стали перетворюватися на сутички, індійці підпалювали державні установи, банки й помешкання англійців. Тодішній губернатор Пенджабу сер Майкл О’Дваєр оголосив воєнний стан.

“Жодних процесій чи натовпів не буде дозволено. Усі зібрання підлягають розстрілу” – таку інструкцію він видав генералу Даєру, який мав взяти під контроль Пенджаб.

Більшість жителів провінції становили сповідники сикхізму – релігії, що поєднувала ідеї індуїзму й ісламу. 13 квітня відзначали одне з великих свят. Тисячі людей приїхали у священне для них місто Амрітсар, багато хто не знав про заборону масових зібрань. Після молитов у Золотому храмі вони заповнили площу Джаліанвала-багх, де відбувся ярмарок.

Даєр узяв 50 солдатів і вирушив до центру міста, де зібралось майже 20 тис. цивільних. Військові без попередження взялися розстрілювати натовп. Припинили, лише коли в них закінчилися патрони. За офіційними даними, загинуло приблизно 400 людей, десята частина з них – діти. ІНК повідомив про смерть більш як тисячі жителів Пенджабу та 1,8 тис. поранених.

Коли лауреат Нобелівської премії, індійський письменник Рабіндранат Тагор дізнався про бійню в Амрітсарі, він зрікся лицарського титулу. Засудив розстріл

тодішній міністр у справах озброєння Вінстон Черчилль. Ліберальна громадськість Британії вимагала провести розслідування. У жовтні 1919-го створили спеціальний комітет із британців та індійців. Даєра визнали винним, звільнили з посади й перевели в Англію.

Консервативні лорди докоряли уряду за несправедливість щодо офіцера. Видання Morning Post створило фонд допомоги генералу. Внесок до нього зробив письменник Редьярд Кіплінг, який виправдовував розстріл мирних людей Даєром. Після смерті генерала 1927-го прозаїк надіслав вінок із написом: “Він виконав свій обов’язок так, як це бачив”. Розстріл активізував націоналістичні настрої в Індії, сильно вплинув на одного з лідерів руху за незалежність Махатму Ганді. Під впливом трагедії той почав свою першу кампанію масової громадянської непокорі проти правління Великої Британії. Радикально налаштовані групи індійців почали полювання на губернатора О’Дваєра, який санкціонував розправу в Амрітсарі. Його вбили в Лондоні у березні 1940-го. За сім років Індія стала незалежною.

підготував **Олександр ГАНДЗІЙ**

Британські солдати розстріляли цивільних на площі Джаліанвала-багх у місті Амрітсар в індійській провінції Пенджаб 13 квітня 1919 року. Загибло понад 400 осіб

Гравці збірної України ще не готові до складного футболу Реброва

АЛЕ ЧАС БУДЕ НАШИМ СОЮЗНИКОМ

23 лютого 2022-го Роман Яремчук – нападник португальської "Бенфіки" – забив м'яч у ворота нідерландського "Аякса". Після цього він зняв футболку й показав під нею Герб України. За кілька годин після закінчення поєдинку кремлівський диктатор віддав наказ на повномасштабну війну.

Відтоді минуло два роки. У Яремчука не зовсім склалось у "Бенфіці". Уродженець Львова перейшов до бельгійського "Брюгге", але й там мав проблеми. Не знайшов

спільної мови з тренером. Нині він грає за іспанську "Валенсію".

У тому ж чемпіонаті виступає інший український форвард – Артем Довбик. Він яскраво стартував у іспанській "Жироні", але останнім часом втратив голевий хист. Дійшло до того, що не його, а саме Яремчука бачили головним кандидатом на появу у стартовому складі збірної України в "півфінальному" матчі за вихід до Євро проти Боснії та Герцеговини.

Українські футболісти грають проти ісландців у Вроцлаві, Польща, 26 березня 2024 року

Головний тренер команди Сергій Ребров вчинив дещо архаїчно. Довбик вийшов на поле з перших хвилин. Яремчук залишився в запасі. І перебував там до 80-ї хв. Коли нарешті вийшов – забив за 4 хв. Надзвичайно важливий гол, бо Україна програвала – 0:1 і діяла настільки погано, що, здавалось, і цього разу, як 2022-го й за багато років до того, не пройде бар'єра плейоф.

Проте Яремчук допоміг. А боснійці втомилися. І дозволили нашому форварду ще й нависити на Довбика, який головою вгатив гол, що вивів нас до "фіналу".

Переможний результат – єдине, що втішило після поєдинку в Боснії. Бо грали погано. І це було очікувано. Надто багато проблем накопичилося перед поєдинком. Травма Циганкова. Погана форма Зінченка. Відсутність Степаненка.

Плюс тиск за результат. Україна була фаворитом не тільки матчу, але й усіх стикових матчів узагалі. Якби не пробилися на Євро, це був би провал. А Боснії не було чого втрачати. Тому за підтримки домашніх трибун вони грали розкуто та жорстко. Як північні македонці восени. Але обидва рази балканські команди втомлювалися. Бо клас гравців збірної України нині такий, що протистояти їм усі 90 хв. надзвичайно важко. Усе одно знайдуть свій момент і заб'ють. Що Яремчук із Довби-ком і довели.

„ Клас гравців збірної України нині такий, що протистояти їм усі 90 хвилин надзвичайно важко

Після Боснії на нас чекав складніший суперник – Ісландія. В Україні тішаться, що три роки тому збірна, тоді очолювана тренером Андрієм Шевченком, дійшла до чвертьфіналу Євро. Але ж Ісландія зробила те саме 2016-го. Ще й обіграла в 1/8 саму збірну Англії.

Давно відомо, що збірна України не вміє сильно грати два матчі поспіль за три-чотири дні. Тому в невиразній грі проти Боснії був свій плюс.

Не могли наші хлопці провалити другий поєдинок. Тим більше, що відновився Циганков. Залишився на лаві запасних Зінченко, який фізично на цей момент неспроможний відіграти 90 хв. темпового матчу.

Реброву робить честь те, що не відмовився від ідеї – контроль м'яча, зміщення флангових півзахисників у центр і нестандартні індивідуальні ходи. І хоча першим хід показав ісландець Гудмунссон, на якого претендує майбутній чемпіон Італії "Інтер", було помітно: наші цього разу не матимуть таких проблем, як у Боснії.

Так і вийшло. Гола Яремчука не зарахували через положення поза грою. Але Україна змогла спровокувати суперника на відкриту гру. І знайти простір для швидкої контратаки, де Судаков вчасно віддав передачу, а Циганков розібрався із захисником на флангу. А потім наші розіграли м'яч так, як і просить Ребров. І Мудрик, який проводить неоднозначний сезон у "Челсі", знову довів, що може впливати на результат одним дотиком.

Березневі поєдинки показали, що збірна України ще не готова грати в той складний футбол, який люблять Ребров і його іспанський помічник. Але має достатній клас гравців та лаву запасних, щоб переламати хід матчів, у яких пропускає першою. Час – союзник нашого тренерського штабу. Побачимо, чи вистачить його, щоб спалахнути у фінальній частині Євро й дійти до півфіналу.

Потенціал нинішньої команди для цього достатній.

текст: Роман ШАХРАЙ

Роман ШАХРАЙ

МІЦНІШІ ЗА КОМАНДУ ЛОБАНОВСЬКОГО

– Здається, це був Монтеро, – каже Сергій Ребров.

2002 рік. Телефоную до Лондона. Саме там жив тодішній нападник "Тоттенгема". Згадуємо перший чвертьфінальний поєдинок Ліги чемпіонів 1997/98. Київське "Динамо" тренера Валерія Лобановського з Ребровим у складі грало в італійському Турині з "Ювентусом".

"Динамо" в тому матчі було непереливки. Якби не воротар Шовковський, точно програти б. Але відкрили рахунок саме гості. Відзначився покійний Гусін. А потім Ребров проривався до чужих воріт і був відверто збитий у штрафному майданчику "Ювентуса" італійським захисником Алессандро Бірінделлі. Не Монтеро, пам'ять Сергія трохи підвела. Англійський арбітр Пол Даркін не призначив стовідсоткового пенальті. Якби вказав на позначку й рахунок став 2:0, невідомо, хто пройшов би до півфіналу.

А так на стадіоні "Делле Альпі" зіграли 1:1. Такий же рахунок був на 54-й хв. матчу на київському "Олімпійському". Цей результат установив Сергій Ребров.

Але далі забивали тільки гравці італійського гранда. Команда Лобановського розклеїлась і програла – 1:4. Ніхто з того трагедії не робив, бо той "Ювентус" за потенціалом був найсильнішою командою Європи.

Команда Реброва у двох вирішальних матчах за вихід до Євро пропускала першою. Але про те, щоб розклеїтися, не могло бути й мови.

Бо невихід на Євро став би спортивною трагедією для однієї з найперспективніших команд Європи.

Цього футболісти допустити не могли.

Бо країна, починаючи з 2014-го, й так переживає достатньо трагедій.

Зовсім не спортивних 🙄

”Здається, ніхто у світі так часто не говорить про мир, як росіяни”

ДВА УКРАЇНСЬКІ ДОКУМЕНТАЛЬНІ ФІЛЬМИ ПРЕДСТАВИЛИ НА 74-МУ БЕРЛІНСЬКОМУ МІЖНАРОДНОМУ КІНОФЕСТИВАЛІ В ЛЮТОМУ

Стрічка "Мирні люди" показує руйнування в українських містах і селах унаслідок повномасштабної агресії Росії та життя цивільних українців в умовах війни. Статичні кадри поєднуються із записами перехоплених телефонних розмов між російськими солдатами та їхніми рідними. Це другий повний метр Оксани Карпович після картини "Не хвилюйся, двері відчиняться". Нову роботу описує як роудмуві, що через подорож Україною розкриває повсякденність зла російського вторгнення. Світова прем'єра відбулась у програмі *Forum*. Фільм здобув спеціальну відзнаку екуменічного журі й особливу згадку від журі *Amnesty international*.

Стрічка "Тришки чужа" розповідає особисту історію режисерки з Маріуполя на Донеччині та її матері, доньки й онуки. Ідеться про їхнє життя до й під час повномасштабної війни, вплив радянського минулого та русифікації на ідентичність і сімейні стосунки та про деколонізацію свідомості. Це повнометражний дебют Світлани Ліщинської, яка понад 25 років працювала на телебаченні. Прем'єра відбулась у секції *Panorama*. Про свої фільми розповідають авторки.

"МИРНІ ЛЮДИ",
режисерка Оксана КАРПОВИЧ, 33 роки:

– Це кіно – передусім відтворення особистого досвіду війни в лютому-березні 2022-го. Упродовж майже двох років його створення постійно повертала себе в цю точку – в пам'ять про початок великого вторгнення. По-перше, 24 лютого я здійснила 23-годинну подорож із Краматорська на Донеччині до Харкова й далі в Центральну Україну. Побачила, як війна миттєво змінила пейзаж нашої країни. По-друге, ухвалила доленосне рішення будь-що залишатися і свідчити про те, що мало відбутися. По-третє, шість тижнів працювала місцевою продюсеркою з репортерами телеканалу *Al Jazeera English*. Протягом цього періоду ми були свідками спроби російської армії захопити Київ, щоденних обстрілів столиці й околиць, жажливих наслідків окупації

на Київщині та Чернігівщині. Серед перших журналістів зайшли в Бучу й побачили вершину "руського мира". Паралельно слухала перехоплення розмов росіян, які регулярно публікувала Служба безпеки України. Мала враження, що російські солдати та їхні матері дають своєрідні інтерв'ю, коментують злочини, які розгортаються буквально на моїх очах. Поєднання безмовного споглядання за брутальною реальністю й одночасного вслуховування в голоси окупантів дали ідею та візуальне бачення фільму.

"Мирні люди" знято в Київській, Харківській, Миколаївській і Донецькій областях кількома блоками влітку й восени 2022-го та влітку 2023-го. Під час знімання ми подорожували вчотирьох. Це наша друга спільна кіноробота з англійським фотографом Крістофером Нанном. Довіряю його баченню, чутливості й етиці. Важко уявити, щоб фільм міг зняти хтось інший. З нами завжди був звукооператор Артем Косинський, а також місцевий продюсер і водночас водій. У різних регіонах це були різні люди, але найдовше працювали з волонтером Артемом Фисуном із Харкова. Він робить багато для військових на фронті та харківської громади, має дар знаходити зв'язок із людьми та чудово знає Схід України.

З усіх місць, де довелося побувати, є щось магнетичне в Харкові та його жителях. Мій підхід побудовано на співпраці. Як фотографка й режисерка дбаю про те, щоб ті, кого хочу зняти, давали згоду на таке. У Харкові ж зовсім не знайомі люди постійно йшли нам у цьому назустріч.

Нещодавно один з іноземних журналістів запитав мене в контексті створення фільму, чи відчуваю ненависть до росіян. Це почуття, яке їсть ізсередини, воно не живе. Якби відчувала ненависть, не знайшла б у собі достатньо енергії, щоб слухати цей матеріал упродовж двох років. Із самого початку тотальної війни живу в болі й люті, які стоять клубком у горлі, каталізую їх у роботу.

Телефонні дзвінки окупантів викликали в мене здебільшого жах. Водночас неодноразово гнівалася на свою

” Ненависть їсть ізсередини

ФОТО НАДАЛА ДАР'Я БАСЕЛЬ

Кадр із документального фільму "Мирні люди". Підірваний на початку повномасштабної війни міст через річку Сіверський Донець у деокупованому селищі Старий Салтів Харківської області в жовтні 2022-го. Це одна з локацій, де режисерка Оксана Карпович побувала під час подорожі Україною

певну наївність чи необізнаність. Ніщо з того, що Росія здійснила в лютому 2022-го й дотепер, не є новим. Воєнне вторгнення, загарбання, окупація, вбивства і зґвалтування – все це вона вже робила в недалекій історії. Те, чого РФ сягнула цього разу, – це рівень дегуманізації та деморалізації власного населення. Росіяни з перехоплень здаються людьми поверхневими, зацикленими на своїх вигодах. Вторгнення в Україну – для них переважно спосіб заробити гроші. Загарбницьку "поїздку" в сусідню державу вони часто порівнюють із попередніми – в Чечню чи Сирію. Заради зиску готові переступати будь-які моральні межі й не ставлять собі незручних запитань. Також мають унікальне вміння брехати самим собі. Солдати, які пізнали брутальність війни й українського спротиву та ділилися інсайтами, особливо на початку, миттєво отримували заперечення. Їхні родичі віддавали перевагу тому, щоб залишатися в темряві невігластва та пропаганди. Перехоплення показують, що з боку українського суспільства війна має характер опору. Росіяни часто розповідають одне одному не так про військових, як про цивільних, які з ними борються і яких вони бояться. Є унікальні записи про те, як цивільні жінки в Бородянці атакують танки коктейлями Молотова, а інші в окупованих регіонах трують росіян пиріжками чи водою. Про різноманітні написи-гасла, які наші люди чіпляють, щоб налякати. Усі ці прояви народного спротиву викликали неабиякий ефект серед окупантів. Мій висновок: наявність громадянського суспільства в Україні, здатність солідаризуватися, об'єднуватися й мобілізуватися

навколо спільних цілей – зброя, якою володіємо ми, але не наш ворог.

Намагаюся працювати щиро й не думати про аудиторію. Це неправильний хід із погляду маркетингу. На щастя, в нашій команді є люди, які думають про глядачів професійно, – продюсери, дистриб'юторки, піарниці. Щоб зробити твір автентичний мені самій, змушена бути мірилом і дзеркалом того, що створюю. Наша прем'єра на Берлінале продемонструвала, що фільм зацікавив і зачепив найрізноманітніші кола глядачів. По-різному, але з однаковою силою вразив і українців, і росіян, і колективну західну публіку. Людей, які цікавляться документалістикою, сучасним мистецтвом, історією чи політикою. Найважливіше, що нам вдалося, – це струсонати західних глядачів і розбити їхнє уявлення про російську велич.

Назва стрічки відсилає одночасно до двох паралельних спільнот – російського й українського суспільств. Це референс на словосполучення "мирные жители", яке вживають росіяни на позначення цивільного населення і яке складно перекласти іноземними мовами. А також відголос "вежливих людей" у Криму 2014-го.

Здається, ніхто у світі так часто не говорить про мир, як росіяни. Ми в Україні пізнали весь вимір його жорстокості й абсурдності власними тілами та свідомістю. З одного боку, назвою хотіла акцентувати саме на цьому "мирі". З іншого – на цивільних, яких показуємо в кадрі. Їхні домівки й вулиці розривають російські ракети, а вони намагаються утримувати нормальність щоденного життя. І на тих учорашніх цивільних, яких

ФОТО НАДАЛА АННА КАПУСТНА

Кадр із документального фільму "Трішки чужа" Світлани Ліщинської. Героїні стрічки – донька режисерки Олександра (ліворуч) зі своїми донькою Стефанією та бабусяю Валентиною в серпні 2023-го у квартирі, яку винаймають у Лондоні. Виїхали з України у британську столицю після повномасштабного вторгнення

- › не показуємо. Вони були змушені вдягнути військовий стрій і боронять Україну на фронті. Мирні люди – це про всіх цих людей і про визначення миру й людського, яке російська пропаганда й мова корумпували та спотворили.

"ТРИШКИ ЧУЖА",

режисерка Світлана ЛІЩИНСЬКА, 53 роки:

– Я родом із русифікованого Маріуполя на Донеччині. Після анексії Криму стало цікаво дослідити, що заважає вивчити та прийняти українську мову як рідну жителям регіонів, які вважали російськомовними. Спочатку планувала знімати людей, які йдуть на безкоштовні курси української. Ця волонтерська ініціатива почала розвиватися після 2014-го, зокрема в моєму рідному місті. Проте повномасштабне вторгнення все змінило. У Маріуполь я вже не поверталася.

Після 24 лютого спочатку фільмувала все, що відбувається навколо, бо здавалося важливим усе фіксувати. Це мало бути некомфортне кіно, де в кадрі зима та дорога, дощ і вітер, коробки й валізи. Хотіла передати відчуття хаосу і втрати. Сфокусувалася на історії та сьогоденні своєї родини.

Окрім мене, героїнями фільму стали моя мама – 78-річна Валентина, 30-річна донька Олександра й онучка – 4-річна Стефанія. На прикладі чотирьох поколінь жінок показую, як змінювалася ментальність українців у русифікованих частинах України. Як покоління за поколінням стиралася українська ідентичність. І чому не хочу назад у тоталітарний совок.

Мої предки були запорозькими козаками з Центральної України. У середині XIX століття їх переселили на Кубань. Після жовтневого перевороту більшовики розкупили родину. У прабабусі Василіси з вісьмома дітьми забрали все та відправили їх до Маріуполя. Вона, як і всі близькі, говорила українською мовою та дотримувалася національних традицій. Бабуся вже спілкувалася суржиком. Мама майже не говорить і ніколи не заговорить українською, хоча й успадкувала козацький характер. Я представниця покоління, яке формувалося в тоталітарній радянщині. Взагалі не мала індивідуальності, було важко висловити власну думку та зрозуміти, хто я є. Донька народилася вже у вільній, демократичній країні, тому в неї більш виражена індивідуальність. Але, попри навчання в тоді єдиній у місті українській школі, росла під сильним російським впливом.

Назва "Трішки чужа" – бо для мене це фільм про так званих неправильних українців. Наприклад, частина співгромадян може вважати мене якоюсь недоукраїнкою через мій радянський бекграунд. Це проблема стереотипу, який досі звучить в інформаційному полі. Хотіла б це змінити. Щоб узагалі не було такого поняття. Усі, хто має громадянство України та поділяє її цінності, є правильними українцями. Прагнення донести цю думку й підштовхнуло створити стрічку.

Для мене головна мета кіно – нагадувати людям про те, що вони люди. І допомагати їм ширше відкривати для себе реальність. А завдання безпосередньо документалістики – говорити правду про життя. Ця форма найбільше наближена до правди. Ані репортаж,

ані навіть хроніка не може повністю виразити, що відбувається ззовні та всередині людини.

Знімання і монтаж тривали два роки. Це була робота в режимі нонстоп – режисер не має вихідних. А ще ж треба на щось жити, а в цей час у країні війна. Окремим питанням були пошуки фінансування. Я – нове ім'я в міжнародній індустрії. Не маю регалій, і ніхто мене не знає. Постійно просять показати щось, тобто зробити кіно, а потім "ми вам дамо кошти".

Хотіла би сховатися за камерою. Було важко і знімати, і заходити в кадр – бути водночас мамою, донькою та режисеркою. Намагалася бути максимально чесною – переступати через внутрішню цензуру, страхи чи хибний сором і фільмувати все як є.

На початку знімання думала, що працювати з рідними – найлегший шлях, бо мене знають і довіряють мені. Це не так. Вони не мали пієтету як до режисерки. Було складно щось планувати чи просити зняти певні ситуації. Але лише в перші кілька тижнів. Поступово мама та донька зрозуміли процес, який, навпаки, зближував нас.

Маріуполь у фільмі з'являється в кадрах інших моїх рідних і знайомих, які досі перебувають на окупованій території. Але місто постає як якась паралельна реальність. Нині живу в Києві, а донька з онучкою – в Лондоні. Мама теж поїхала до них, бо боялася, що другої зими великої війни тут не переживе. До того ж доньці важко в іншій країні з малою дитиною. У неї була сильна депресія, а бабуся її підтримує. Я залишилася в Україні, бо хтось має бути тут і будувати державу. Відчуваю, поки що маю в собі сили це робити.

Участь в одному з найбільших кінофестивалів світу означає міжнародну увагу. Багато хто з глядачів з інших країн, які говорять різними мовами, казав: "Це фільм про мене", "У моїй родині теж так було". Значить, стрічка викликає емпатію до нас. Вдалося показати нюансований портрет сучасного українця, а не стереотипний і штампований образ, як нас звикли сприймати на Заході. Іноземці бачать, що ми – такі самі люди, як вони. Для мене це найбільший комплімент, бо важливо, щоб світ розумів і підтримував Україну.

Це не стандартне кіно про війну. Воно передусім про сімейні стосунки. Родинна історія – це ключ, за допомогою якого легше достукатися до іноземців. Наприклад, Індія – велика ядерна держава, яка допомагає Росії обходити санкції. Її взагалі не цікавить Україна. Але в мене брало інтерв'ю індійське медіа, і я запитала: "Чому ви звертаєтеся до українського режисера?" Відповідь була: "Нам цікаво, бо у вас історія про родину та покоління". І це не єдиний приклад.

Українська публіка для мене теж важлива, бо нам треба якось закрити цей дискурс між російськомовними й українськомовними українцями. Нині багато суперечок, суспільство травмоване та втомлене. Але важливо, щоб ми не забували, хто ми й за що воюємо. Хотіла дати людям і самій собі сенси, сили й надію, щоб продовжувати боротися.

текст: Ілля ПРОКОПЕНКО

Віталій ЖЕЖЕРА

ПОЗАПЛАНОВІ ПОМИЛКИ

Вдень вже тепло, й проліски у дворі давно посходили й густо синіють, а на ніч таки приморозок, і треба протопити в грубці.

І от якось надвечір бачу: моя жінка несе до хати оберемочок дров і газету, згорнуту в трубочку. Це на розпал, щоб зразу розгорілося, для того в дровнику й лежать старі газети.

А вже смеркало, й через те здалося, що газета свіжа, сьогоднішня, ось тільки-тільки вийнята з хвіртки, куди була застромлена поштаркою або кимось із школярів, кого поштарка попросила про це, щоб самій не брести аж на наш куток. І все це – не зараз, а 60 років тому.

Може, за якусь чверть секунди чи й швидше до мене дійшло, що помилився, що газета – не з тих часів. Але тієї чверті секунди вистачило, щоб переді мною встала ціла картина, повна спокою й затишку, кольорів і запахів, бо то чудо – як пахне холодна свіжа газета або вечірній дим над хатами, де жили люди, яких тепер нема.

І од того аж серце здригнулося.

Це була помилка – одна з чудесних помилок, невинних і безгрішних, а зовсім не тих, що не дають тобі спокою, бо їх не можна виправити, скільки б не жив на світі. Ні, це прекрасна помилка, що її не хочеться виправляти, нехай би вона обманювала тебе довше. Єдиний недолік цієї помилки – її не можна запланувати. Бо природа помилки, будь-якої, якраз у тому, що вона позапланова. Ось до мого двору веде довга стежка, в кінці якої мені видно, що хтось іде сюди. Хлопець чи дівчина. Я можу зусиллям волі уявити там кого завгодно з тих, за ким скупив, або кого вже нема, або вони до невпізнанності постаріли.

Тільки це нічого не дасть, і серце не здригнеться. Тут треба не уявити, а помилитися. І тоді, на чверть секунди, побачиш те, що неможливе. Одне вітає: з роками гірше бачиш і чуєш, а отже – частіше помиляєшся 🍷

Саме поезія в короткому висловлюванні може містити повноцінний досвід нелюдських випробувань

Лауреатів Національної премії імені Тараса Шевченка оголосили 9 березня. Вони отримали по 429 тисяч гривень. Переможців конкурсу в п'яти із семи номінацій визначив новий комітет, склад якого затвердили торік.

Головною, авторитетною та конфліктною називає нагороду журналіст, ексголова Комітету з Шевченківської премії Юрій Макаров, 68 років. Він розмірковує про цьогорічні підсумки найвищої в Україні державної відзнаки за внесок у розвиток культури й мистецтва

Співачка Джамала отримала цьогорічну Національну премію імені Тараса Шевченка в номінації "Музичне мистецтво" за свій сьомий альбом QIRIM. Платівка 2023 року поєднує симфонічну музику з народними мелодіями. Містить 14 старовинних кримськотатарських пісень, що розкривають історію та культуру одного з корінних народів Криму. Кожна композиція представляє певне місто чи селище українського півострова

– Отже, Національна премія імені Тараса Шевченка, вона ж у фамільярному обігу Шевченківка. Це не прояв зневаги, а навпаки, знак шани й довіри з боку творців і богеми, – каже Юрій Макаров. – Попри прогнози доброзичливців після торішнього faux pas (французькою "хибний крок". – *Країна*), до якого доклався автор цих рядків, нагорода не втратила ані авторитету, ані здатності збурювати творче й навколотворче середовище. Головний, хай що кажить, мистецький приз країни цього року вчасно висунув нових культурних героїв. Їх хтось вітає, а хтось за традицією критикує, проте скасувати не може – це вже факт нашої культури. Дозволю собі пройтися по списку лауреатів у довільному порядку.

ЛІТЕРАТУРА

Поет Дмитро Лазуткін, 45 років,

за книжку поезій "Закладка"

Поетеса Ярина Черногуз, 28 років,

за книжку поезій "[dasein: оборона присутності]"

Цьогоріч Шевченківський комітет не визначив переможців у двох номінаціях – "Літературознавство і мистецтвознавство та "Кіномистецтво". А "вільні" нагороди розподілив між іншими категоріями – положення про премію це допускає. Так з'явилися по два лауреати з літератури та музики.

Обоє авторів – не новачки, але сьогодні їхнє сприйняття визначає те, що вони військові. І не номінально-тилові, що теж почесно, а із самісінького пекла.

Звісно, це впливає, тим більше, що і Дмитро Лазуткін, і Ярина Черногуз – яскраві особистості зі своєю харизмою. А от якраз поети вони не схожі між собою.

Лазуткіна, навіть коли він пише не конвенційним хореем, а верлібром, хочеться перечитати, проговорити вголос, записати. Він справді добре запам'ятовується, якщо взагалі є навичка читати вірші. Черногуз – радше філософ. Вона осмислює та висловлює внутрішні стани людини в межовій ситуації. Тій самій, за Карлом Ясперсом і Жаном-Полем Сартром, у якій перебуває

значна частина українців, а надто ті, кого життя щодня випробовує на міцність в окопі під вогнем.

Я колись сформулював цікаве спостереження, щоправда, не щодо нинішніх призерів, а однієї з попередніх номінанток. Ви гадаєте, вірші після Освенцима й Бучі неможливі? Навпаки. Саме поезія в порівняно короткому висловлюванні може містити повноцінний досвід нелюдських випробувань, для передавання якого у прозі потрібен був би простір роману.

Із задоволенням можу зазначити, що цього року особливих дискусій навколо лауреатів у літературній номінації не було. Хоча зазвичай саме тут точаться найзапекліші баталії та плетється найбільше отрути від ображених претендентів або ревнителів позавчорашньої традиції. Ні на кого не натякаю: той же Степан Процюк із біографічними романами про Івана Франка та Григора Тютюнника в іншій ситуації цілком міг би претендувати на нагороду. Просто мелодія часу безкомпромісна.

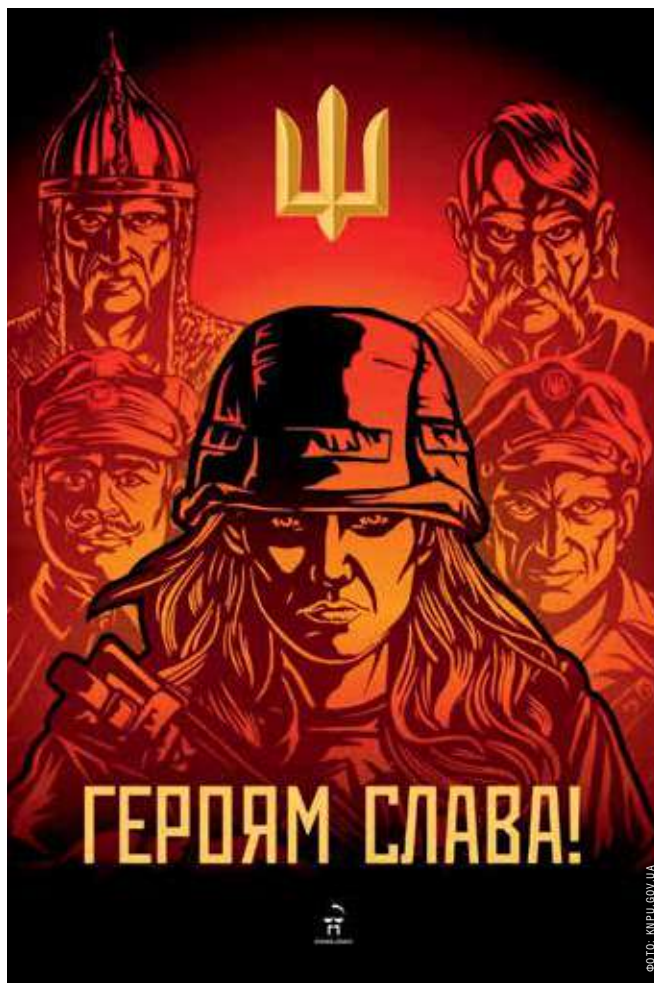
МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Композиторка Кармелла Цепколенко, 69 років, за кантати "Читаючи історію" за віршем Оксани Забужко та "Звідки ти, чорна валко, пташина зграє?" за віршем Сергія Жадана, дуель-дует №14 для скрипки та контрабаса і Симфонію №5 для симфонічного оркестру
Співачка Сусана Джамаладінова, більш відома як Джамала, 40 років, за альбом QIRIM

Нинішньому Шевченківському комітету вдалося вирішити проблему, яка весь час отруювала існування складу попереднього скликання. Відзначення когось із музикантів не з академічного середовища одразу викликало спалах люті з боку цієї спільноти – Спілки композиторів, Музичної академії імені Чайковського (sic!) тощо. Після того як премію отримав етнолог "ДахаБраха", один чудовий столичний диригент написав приблизно таке: "Ну що це за комітет, що це за голова? От раніше були голови, справжні творчі особистості. Наприклад, Борис Олійник". Депутат Верховної Ради СРСР та УРСР, послідовний комуніст та імперець, хоч і місцями непоганий поет – для диригента це творча особистість.

Кармелла Цепколенко – справді визначна композиторка, до того ж цілком академічна. Її виконують у найважливіших концертних залах світу і видають найшанованіші фірми звукозапису. Крім того, вона послідовно просуває новітню українську музику, зокрема проводить фестиваль "Два дні й дві ночі нової музики" в Одесі. Чудова лауреатка, можна тільки радіти.

І поруч – Джамала: зовсім інший жанр та аудиторія. Золотий голос України й водночас голос кримськотатарського народу у прямому й переносному значеннях. Мало кому вдається бути водночас яскравим і змістовним на такому розбещеному майданчику, як попсцена. Джамалі вдається.

Плакат Андрія Єрмоленка "Героям слава!" показує тяглість традицій українського війська та вшановує різні покоління борців за нашу державність. Робота входить до серії "Український опір" 2018–2023 років про хоробрість і незламність українців та готовність дати відсіч російському окупантові. За цю серію художника нагородили Шевченківською премією в номінації "Візуальні мистецтва"

ВІЗУАЛЬНІ МИСТЕЦТВА

Художник Андрій Єрмоленко, 50 років, за серію художніх робіт "Український опір"

Тут мені найпростіше: Андрій Єрмоленко тривалий час був головним художником "Українського тижня", до якого я теж маю стосунок. Його сміливі, часом нахабні та неполіткоректні обкладинки стали новим словом не лише у пресі. То був фактично новий вимір мистецтва плаката в конкретних історичних умовах. І він теж свого часу отримав не одну порцію хейту від охоранителів традиції. Особливо, коли запропонував, м'яко кажучи, нетрадиційне трактування образу Кобзаря у вигляді то воєнка з шаблею, то рок-музиканта з гітарою у проекті "Шевченко проРоск". Відтоді Єрмоленко здобув популярність і визнання, а його роботи потрапили до найголовніших світових музеїв сучасного мистецтва. Але це не той випадок, коли художник споважнів і заспокоївся. ➤

ФОТО: FACEBOOK НАЦІОНАЛЬНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Актори Оксана Жданова та Михайло Матюхін у виставі "Конотопська відьма" в Національному театрі імені Івана Франка грають хорунжівну Олену та її колишнього коханого, судденка Дем'яна. Постановку режисера Івана Уривського 2023 року за повістю Григорія Квітки-Основ'яненка відзначили Шевченківською премією в номінації "Театральне мистецтво". Розповідає про топлення жінок під час полювання на відьом, яке через відсутність дощу сотник і писар влаштували в містечку Конотоп на Сумщині

- Його, кажучи мовою сучасної молоді, досі пре. Він вражає та змушує чухати потилицю: "А що, так можна було?"

ПУБЛІЦИСТИКА, ЖУРНАЛІСТИКА

**Журналісти Мстислав Чернов, 39 років,
Євген Малолетка, 37 років,
Василиса Степаненко, 24 роки,
за серію журналістських матеріалів про облогу
Маріуполя, зокрема документальний фільм
"20 днів у Маріуполі"**

Після першого українського "Оскара", здавалось би, більше нема що коментувати. Проте я собі дозволю, притому словами самого лауреата. Майже два роки тому під час вручення йому з фотографом Євгеном Малолеткою премії імені Георгія Гонґадзе режисер Мстислав Чернов сказав: "Якщо простежити, як світова спільнота дивиться новини з України, завжди перед репортажем позначено, хто його знімав. Довіра до журналістів – це довіра до стандартів міжнародної журналістики. Інформаційний світ змінився настільки, що мають

значення вже не стільки кадри, скільки їхня інтерпретація. Саме ім'я журналіста й назва ЗМІ допомагають інтерпретувати їх правильно". Ця репліка дає змогу оцінити твір як результат і журналістської майстерності, і журналістського вчинку.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

**Режисер Іван Уривський, 34 роки,
художниця Тетяна Овсійчук, 28 років,
хормейстерка Сусанна Карпенко, 46 років,
за виставу "Конотопська відьма"
в Національному театрі імені Івана Франка**

Вистави я не бачив. Багато хто з моїх знайомих, які не пропускають жодної театральної події, теж не дивився. Причина одна: на "Конотопську відьму" неможливо потрапити. Квитки розкуповують миттєво і потім перепродають утридорога – забутий смак. Керівництво театру змушене ховатися від друзів, бо електронна система продажу не передбачає можливості зазначити якусь кількість квитків для своїх.

Можна, звісно, будувати гіпотези, мовляв, тривала стресова ситуація підвищує попит на видовища. Це правда, але все одно є аншлаги. З того, що чув від щасливців, які все ж таки потрапили на показ, можна зрозуміти, що успіх народився на стику потужної традиції франківців і сьогоднішньої стилістики. У виставі поєднуються елементи автентики й модерної сценографії, темпоритму, акторської гри тощо. Плюс сучасні конфлікти, які можна прочитати в канонічному тексті Григорія Квітки-Основ'яненка – хто б міг подумати.

ІНШІ НОМІНАЦІЇ

Тут варто поділитися власними міркуваннями щодо премій – Шевченківської зокрема й будь-якої авторитетної нагороди взагалі. Те, що така відзнака є знаком вдячності конкретному митцеві за конкретний внесок, – банальність, що не заслуговує на додаткові рефлексії. Просто спасибі, всі молодці, ура. Значно важливіше те, що будь-який приз водночас заохочує певний тренд, експеримент або його відсутність, пошук у тому чи іншому напрямі. Зірка, статуетка, диплом демонструють творчій спільноті: ось тут цікаво, ось тут важливо. У цьому, власне, додатковий, якщо не першочерговий сенс існування Шевченківки на нинішньому етапі. Надто на тлі дефіциту фахової рефлексії. Маю на увазі поточну критику, яка фактично відсутня. Окремі критики є, а самої критики нема.

Ще одна ремарка під завісу. Те, що журі не вважало за можливе відзначити якусь із літературознавчих та мистецтвознавчих праць, не є чимось надзвичайним. Зрештою, на те авторитет членів комітету. А те, що жоден із фіналістів у конкурсі кінотворів не здобув нагороди, є вже ознакою певного нездоров'я ситуації, хоча це теж не новина. У фіналі номінації "Кіномистецтво" зіткнулися драми "Памфір" Дмитра Сухолиткого-Собчука і "Тарас. Повернення" Олександра Денисенка. Зненацька у пресі та соцмережах розгорнулася справжня медіакампанія із таврування першого й піднесення другого з претендентів. "Памфір", взірцеву міжнародну копродукцію з гідною заздрості фестивальною долею та чудовими показниками прокату, звинувачували у відсутності патріотизму, наклепі на українців, мало не кремлівській пропаганді. Не хочу стверджувати, що члени комітету подалися під цією атакою. Зрештою, в його нинішньому складі – люди з бездоганною репутацією та правом на особисту думку. Але відчуття того, що медіасрач якоюсь мірою вплинув на загальне сприйняття конкурсного твору, залишилося, і це прикро. Адже Шевченківська премія – це ще й про добрі звичаї в мистецькому середовищі. Псувати їх – грих.

текст: Ілля ПРОКОПЕНКО

ЖУРНАЛ "КРАЇНА" ШУКАЙТЕ В ТОЧКАХ ПРОДАЖУ

події

Зріз життя українців
Найголовніші новини
Резонансні події

оцінки

Авторитетні думки
Долі непересічних людей

люди та речі

Правдиві історії

ЧИТАЙМО Й ПІДТРИМУЙМО УКРАЇНСЬКЕ!

”Час шукати нешаблонні рішення, гуртуватися з відмовою від власного егоїзму”

Володимир ГОРБУЛІН,
перший віцепрезидент
Національної академії наук України,

Валентин БАДРАК,
директор Центру досліджень армії,
конверсії та роззброєння

Світ зразка початку 2024 року став крихкішим і вразливішим передусім внаслідок нерішучості та зволікання ухвалення важливих для світової безпеки рішень. ”Ера миру закінчилася. Ми перейшли до передвоєнного світу”. Це головна цитата з промови британського міністра оборони Гранта Шаппса 16 січня.

Імовірно, що Україна опиниться 2024-го повністю без допомоги Вашингтона. А допомога від Євросоюзу лише трохи поступатиметься рівню допомоги з боку США та ЄС 2022-го та 2023 року. Тобто, якщо 2022-го від США та ЄС ми отримали 32,7 мільярда доларів, 2023-го – близько 37,3 мільярда доларів, то 2024-го потенційна допомога винятково від ЄС становитиме 31 мільярд доларів. Тож навіть за відсутності американської допомоги ситуація для України 2024 року не видавалась би критичною. Це переводить перспективи до оформлення ешелонованої оборони та накопичення ресурсів на 2025 рік. Але в разі допомоги США потужність ЗСУ може збільшитись у рази – насамперед за рахунок паритету в боєприпасах та артилерії. ”Розумні”, програмовані боєприпаси та високоточна артилерія, а ще ракети можуть стати перевагами, що не тільки нівелюватимуть більшу чисельність у РФ особового складу та техніки, а і стануть передумовою перемоги. Проте все слід розглядати крізь призму саме нашої війни, яка насправді є проміжною версією між війнами минулого та майбутнього.

НОВІ ЗАСОБИ УРАЖЕННЯ ТА ВОЄННА БУХГАЛТЕРІЯ

Цілком слушним був заклик уже експлоатовкомандувача ЗСУ генерала

Валерія Залужного компенсувати воєнні виклики й загрози Москви та всі суміжні негативні ризики для України саме технологічними перевагами.

Стаття генерала Залужного прикметна тим, що про виняткову роль нових дешевих сучасних технологій сказав не вчений, не промисловець, а військовий. І річ не в тому, що потужні й коштовні ракети або інші бойові платформи Україні менш важливі, а в тому, що до їх створення та масштабування Україні в нинішніх умовах ”дотягнутися” в рази важче. Без партнерів це буде неможливо. До речі, колишній головком із перших днів керівництва військом найбільше уваги приділяв автоматизації управління військами і зброєю. Він є співавтором вагомій аналітичній роботі про перспективи роботизованих систем у ЗСУ. Залужний небезпідставно вважав, що, відповідно до умов сучасної війни, чи не основним варіантом здобуття переваги є опанування всім арсеналом порівняно дешевих, новітніх та вкрай ефективних засобів, які швидко розвиваються. Фактично це слова про розвиток ”москітної стратегії”, ідеї якої ми також невпинно підтримували з вересня 2019-го, відколи десяток дешевих дронів від парамілітарного угруповання потужним ударом вплинув на всю нафтопереробну галузь Саудівської Аравії. Той ”історичний епізод” із масовим використанням дешевих технологій мав і інший важливий вимір, який, напевно, досліджували в українського головкома та з якого зробили висновки. Ідеться про здатність дешевих технологій ”перевантажувати” та часом перевершувати надзвичайно коштовні системи. Уже в лютому 2024 року під час оборонної виставки World Defense Show в Ер-Ріяді командування Королівських ВПС Саудівської Аравії несподівано розповіло, що 2019 року одна з їхніх батарей ЗРК Patriot за 48 секунд змогла збити шість балістичних ракет, якими єменські хусити намагались уразити критичну інфраструктуру країни, інші чотири

ракети досягли цілей. Справді, на перший погляд маємо дивовижний приклад відбиття масованої ракетної атаки за мізерний проміжок часу, однак цей епізод демонструє і рівень навантаження системи ППО, а також можливості зумисного їх ”перевантаження” відносно дешевими балістичними ракетами малого радіуса дії.

Фахівці вважають, що для перехоплення ракет єменських хуситів довелося використати не менш як 12 ракет до системи ПРО Patriot. А це витрати на відбиття атаки вартістю в десятки мільйонів доларів. Але багаті країни й далі діятимуть у такий спосіб – витратимуть шалені ресурси на випередження, щоб встановити запобіжники катастроф. І як свідчення цього саме на полях збройового шоу Саудівська Аравія замовила в Південній Кореї 10 батарей нових ракетних комплексів Cheongung 2 для покращення можливостей власної протиракетної та протиповітряної оборони на суму 3,2 мільярда доларів.

Можна згадати й те, що для перехоплення балістичної ракети єменських хуситів у лютому 2024-го американські військові використали нову загоризонтну зенітну ракету Standard Missile 6 вартістю понад 5 мільйонів доларів. Повітряні сили ЗСУ також успішно оперували американськими протиракетними системами Patriot і навіть завдяки бездоганному збиттю російських ракет ”Кинджал” зруйнували міф про непереможну диво-зброю. Яку це викликало реакцію у Кремлі, до речі, видно з повідомлень про нечувану кількість засуджених науковців-фізиків, причетних до створення в РФ гіперзвукової зброї. Та слід пам’ятати, що ефективні системи ППО надано Україні союзниками у вигляді допомоги, а вартість ракет-перехоплювачів PAC-3 комплексу Patriot може сягати від 2 до 4 мільйонів доларів за штуку.

Вартість одного 155-міліметрового артбоєприпаса на кінець 2023-го становила близько 5,5 тисячі доларів, а в лютому

2024-го – 8 тисяч доларів. Це означає, що з 2021 року 155-міліметровий артилерійський боєприпас подорожчав удесятеро.

Від початку випуску в серію у 2000-х кожен американський снаряд M982 Excalibur Пентагон купував за неймовірні 100–150 тисяч доларів за собівартості десь у 40 тисяч. Пізніше вартість його дещо знизилася. Але, станом на листопад 2013-го, збройні сили США здійснили лише 700 бойових пострілів снарядами Excalibur. Чи така інтенсивність можлива під час російсько-української війни, коли противник випускав інколи по 10 тисяч снарядів щодня?

Для порівняння, вартість ударного дрона – 500–600 доларів. А вже вартість авіаційної бомби SDB, на основі якої за допомогою ракетного двигуна від давно списаних реактивних снарядів M26 було створено наземну високоточну версію GLSDB для HIMARS, становила близько 40 тисяч доларів на момент випуску. Але й це набагато менше за вартість сучасних "розумних" боєприпасів для артилерії.

Тому про коштовні ракетні, ракетно-бомбові чи інтелектуальні артилерійські системи для ЗСУ генерал Залужний свідомо не говорив як про головний пріоритет на сьогодні.

ЯК НАМ ПЕРЕМОГТИ РОСІЮ

Для розуміння того, які засоби та інструменти можуть забезпечити нам перемогу, доречно звернутися до досвіду ще одного показового збройного протистояння, що спалахнуло на початку 2024 року. Ідеться про воєнні дії, розпочаті США та Великою Британією за підтримки коаліції держав регіону з єменськими хуситами. Цей приклад показує, яким важливим є момент об'єднання зусиль. Для знищення злочинного московського режиму все-таки потрібна антипутінська коаліція – група держав, які відверто проголосять (може, й не на офіційному рівні, але підтвердженням такого курсу стане принципово новий підхід до надання і спільного виробництва зброї) необхідність якщо не зміни політичного ладу в РФ, то приборкання чинного режиму зі шлейфом військових злочинів. Це потрібно для збереження безпеки на планеті. Таке рішення може бути відверто задекларованим або залишатися непубліч-

ним. Головний його наслідок – надання Україні всіх видів зброї, яких вона потребує для звільнення своїх територій. У тому числі купівля необхідної зброї у третіх країн. Бо якщо хусити – навіть не країна, а воєнізоване угруповання, що діє на території Ємену та з січня 2021 року визнане США терористичною організацією, – мають величезну кількість далекобійного озброєння, то хіба це не ганьба усьому світові та й самій Україні?

За довжиною "ракетної руки" це угруповання перевершує Україну майже на порядок! Згадаємо лише те, що, крім балістичних ракет Ghadr-F дальністю дії 2000 км, хусити мають значну кількість іранських клонів. Наприклад, версію іранської Rezvan із дальністю ураження 1400 км, твердопаливну ракету Khaybar Shekan дальністю дії 1450 км як розвиток іранської Fateh-110, а також іранські Zolfaqar дальністю дії до 700 км. Окрім балістичних ракет, у їхньому арсеналі також є крилаті ракети лінійки Quds, які визначають версіями іранських Soumar, – Quds-3 та Quds-4 мають дальність 2000 км. А також в арсеналі хуситів ще й відомий українцям Shahed-136 із дальністю дії 2500 км.

Звісно, Україна існує не відірвано від світу, і справедливим є перелік означених викликів – від зменшення військової підтримки від ключових союзників до масштабування конфліктів і війн в інших регіонах світу. В Україні додатковий виклик – неспівставні людські ресурси у ворожій Росії. Та й нездатність Заходу облаштувати систему технологічного стримування Росії.

І експлоатувати має-таки рацію, коли каже, що дизайн і філософія війни змінилися. Тобто традиційні й зрозумілі цілі, як-от досягнення абсолютної переваги в повітрі, мають забезпечуватися сучасними засобами.

Надзвичайна інтенсивність війни та попередня неготовність України до неї – тобто відсутність тривалої підготовки до неї – не дають змоги розраховувати на великий арсенал сучасних засобів для війни нового покоління та змушують компенсувати цей шалений дефіцит нашвидкуруч, інколи й кустарним шляхом виготовленими засобами. Війна все більше стає комбінованою у застосуванні озброєнь, і цей симбіоз використання нової високотехнологіч-

ної, коштовної та порівняльно дешевої, швидко масштабованої зброї – відповідно, вибірково та масово, – поглиблюється з інтенсивністю самої війни.

Навіть модифікована, дещо застаріла зброя з елементами сучасних рішень – легкі бомби малого діаметра GLSDB, які Сили оборони отримали в лютому 2024 року, – яскравий приклад цього симбіозу. Не кажучи вже про "надзвичайну вибірковість" використання таких боєприпасів, адже перша партія – це всього 24 бомби GLSDB, або лише чотири високоточні залпи.

Навіть обіцяні в подальшому 750 тисяч боєприпасів не здатні повернути хід війни. Щоб трансформувати її у війну нового покоління, потрібно було б, щоб пів світу працювало тільки на війну, постачаючи всі типи ракет і бомб, а вже другою чергою – арт- чи танкових боєприпасів. Такі реалії. І цілком розуміючи вади у точності та дальності своїх засобів, Росія нав'язує тиск кількістю.

Тим часом неабияка винахідливість і кмітливість на полі бою допомагає Силам оборони України гідно протидіяти зростанню тиску противника. Українські військові першими почали казати про можливість часткової компенсації дефіциту артилерійських боєприпасів сучасними, достатньо дешевими та цілком ефективними дронами, які здатні точно посилати знов-таки більш дешеві боєприпаси в окопи й бліндажі противника, руйнувати й виводити з ладу його коштовну техніку.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ВОЄННИЙ УСПІХ 2024 РОКУ

Які все ж таки перспективи 2024-го та, можливо, 2025 року? Стратегічна помилка адміністрації Байдена 2023 року у вигляді занадто стриманої підтримки України та орієнтури на виживання атакованої країни, а не на перемогу відданої західним цінностям нації в центрі Європи, вже призвела як до різкого загострення риторики Кремля щодо НАТО, так і до "нових вітрів" у регіоні Південно-Східної Азії.

На початок 2024 року Кремль вибудував небезпечну і, головне, дієву коаліцію. Тоді як Захід, навпаки, досі не оформив її. За подіями січня-лютого 2024-го можна казати про тимчасову втрату американського лідерства в НАТО. На тлі жажливої для Києва

► стриманості США та за ланцюговою реакцією – інших партнерів Україна вдруге, після осені 2022 року та літа-осені 2023 року, втратила вікно можливостей та на початку 2024-го повернулася на позиції кінця 2022 року. Але з гіршими перспективами у вигляді зменшення людського потенціалу, виснаженої армії і не до кінця розв'язаної проблеми мобілізації.

Попри ризики, звільнення головнокомандувача ЗСУ генерала Залужного відбулося-таки. Незамінних людей, звісно, немає. У фахівців є цілком обґрунтовані сподівання, що новий головком генерал-полковник Олександр Сирський здатен нести "важкий камінь" і тримати удари противника. Він довів свій особистий потенціал і під час оборони Києва, і під час контрнаступальної операції на Харківщині 2022 року. Але, оскільки в такій ротатії не було необхідності, українське суспільство сприйняло її як прояв слабкості президента Володимира Зеленського.

Для України стало вітально необхідним зосередитися на подоланні складного 2024 року, ймовірно, без допомоги США, та накопиченні бойових спроможностей для цілеспрямованих атак противника. Повна ізоляція окупованого Криму від логістики, повне знищення Чорноморського флоту РФ та потужне ураження оборонної промисловості й суміжної інфраструктури, як-от нафтопереробні заводи та об'єкти електроенергетики на європейській частині РФ, стали найбільш вагомими завданнями 2024-го, а можливо, й 2025 року.

Позитивне рішення Конгресу США щодо підтримки України приведе до того, що американська допомога "наздоганятиме" європейську. Це без сумніву, різко збільшило б можливості Сил оборони щодо успішної позиційної війни. А в разі отримання хоча б 400–700 балістичних та крилатих ракет відповідної дальності ЗСУ могли б розв'язати означені завдання. Реалізація цих завдань на тлі належної підготовки глибоко ешелонваної оборони з потужними фортифікаційними спорудами та мінно-інженерним обладнанням для вдалої реалізації оборонної операції по всьому наявному та ймовірному фронту має забезпечити стійкість нації та час для перегрупування в розв'язанні ключових внутрішніх завдань.

Лютий вже дав свої вагомий уроки – їх треба швидко й ретельно засвоїти. Втрата Авдіївки – це свідчення, що тактичний успіх ворога є не просто зростанням небезпеки, а й ризиком його трансформації у оперативний масштаб. Цього не відбулося тому, що у Кремля так само бракувало резервів. Звісно, відхід з Авдіївки не катастрофа, а наслідки низки взаємопов'язаних проблем – домінування противника в повітрі, дефіциту боєприпасів, виснаженості військ. Тільки 110-та бригада захищала місто практично два роки без ротатії. Але є й такі проблеми, про які намагалися не казати. А саме, відсутність достатньої кількості підготовлених резервів та відсутність підготовленого рубежу позаду військ, що стояли в обороні. Перше є наслідками мобілізаційної проблеми, що тягнеться з 2022 року, а друге – дивне повторення того, що було в Бахмуті. Обидві проблеми належать до невиконаного "домашнього завдання" України. Тож, саме ці завдання накопичилися та створили ємний перелік на 2024 рік, можливо, частково й на 2025-й. Бо ситуація, за умов відсутності американської допомоги, може видаватися такою: перегрупуватися, віднайти резерви для потужної стратегічної оборонної операції. На ходу, із залученням цивільного сектору та його будівельних компаній слід оперативне вдосконалити оборону по всьому ймовірному фронту, включно з північним та північно-східним кордоном. Активізація роботи уряду потрібна не тільки для підготовки ешелонваної оборони, а й для організації максимального фізичного захисту підприємств ОПК. Це можливо із застосуванням заліза й бетону, фактичним закопуванням виробництв під землю, формуванням низки дублювальних виробництв, розкиданих по всій території країни.

Сама ж успішна оборонна операція потрібна для формування й ретельної підготовки додаткових резервів – як власними силами, так і за сприяння країн Альянсу. А ще цей час важливий для масштабного розгортання свого ОПК та забезпечення можливостей розгортання ОПК європейських країн НАТО. Якраз рік потрібен Європі та Україні на створення умов для переваги у виробництвах РФ. А ще цей рік можна використати для тотального контролю реекспорту – на рівні компаній. Якщо

тільки такі компанії, як Intel та Siemens, унеможливають реекспорт мікроелектроніки, в РФ відбудеться дивовижне падіння виробництва ракет та літаків. План на поточний рік та ефективна зброя на передньому краї – два головні завдання, озвучені президентом Зеленським під час повідомлення про заміну головнокомандувача ЗСУ на початку лютого. Верховний головнокомандувач згадав про "надмірну" чисельність у штабах, необхідність підвищення якості навчання, щоб тільки підготовлені солдати потрапляли на лінію зіткнення. Що, напевно, передбачає розширення мережі навчальних центрів, імовірно, з акцентом на підготовку операторів високотехнологічної зброї, зокрема різних типів безпілотних платформ, засобів РЕБ, РЛС та розвідки, артилерії.

Це також впливає з вимоги Верховного головнокомандувача забезпечити "технологічність дій" на фронті та інший підхід до управління фронтом. Але також головним маркером 2024 року залишалося питання ключового акценту – підготовки оборони чи наступу. Бо лояльність нового головнокомандувача щодо політичного втручання у військову справу може збільшити ризики для суспільства – бажання за будь-яку ціну досягти певних військових цілей на полі бою.

Отже, використати власні науково-промислові резерви та можливості військово-технічного співробітництва з країнами НАТО, наростити оборонний потенціал і дати Європі вийти на масштабні, оновлені можливості ОПК – це може цілком забезпечити підготовку до звільнення України від путінської нечисті. Притому, якщо забезпечити технологічний відрив від ворожої Росії, то це здатне стати запобіжником від неминучого реваншизму московських режимів у майбутньому.

Війна неочікувано відкрила шляхи не тільки політичній підтримки та отримання військово-технічної допомоги, а і шлях отримання нових оборонних технологій для створення сучасної зброї. Такий рівень ВТС матиме подвійне значення: крім безпосереднього отримання нової зброї, зростатиме й технологічний відрив від противника, а це можна вважати ще одним додатковим видом гарантій.

Виняткова цінність технологічних переваг над противником полягає

ФОТО: GETTY IMAGES

Українські військові-новобранці перед відprawкою на фронт проходять підготовку в Донецькій області 28 березня 2024 року

у збереженні людського потенціалу – для України це найбільш важливо і сьогодні, й у майбутньому. Україна не може дозволити собі витратити людський ресурс за радянським, "жуковським" принципом, й тому потрібно максимально прибрати людей з поля бою, навантаження перенести на технології. Щоб у обороні ворога зустрічали передусім роботи, а в наступальну атаку також першими йшли запрограмовані машини. У боротьбі з ворогом, людський ресурс якого неспівставний та залишається фактично необмеженим – особливо за умов деградації російського суспільства, – єдиним шляхом до перемоги залишаються два види тактики: високоточні ураження на великих відстанях та кинджальні рейдові атаки добре підготовлених підрозділів. Фактично все військо Української держави стає за таких умов армією спецпризначенців. Але обидві козирні опції передбачають саме технологічні переваги – у розвідці, автоматизації управління, зв'язку, точності та дальності засобів ураження. Час шукати нешаблонні рішення, гуртуватися з відмовою від власного

егоїзму. Скажімо, з початком боєприпасного голоду маленька та смілива Чехія подала показовий приклад. А саме, знайшла пів мільйона снарядів калібру 155 мм і ще 300 тис. снарядів калібру 122 мм, які можна закупити приблизно за 2 мільярди доларів за межами ЄС. Коли через конфлікт власних інтересів Франція заблокувала рішення (Париж планував насамперед завантажити свою компанію Nexter, яка є потужним виробником боєприпасів, але не може зробити це миттєво), Канада висловила готовність зробити внесок на закупівлю та доставку.

Так само слід діяти й із ракетами та літаками. Якщо через деструктивну позицію Трампа американський Конгрес заблокує передання ракет ATACMS, цілком можливо не тільки купити їх в інших експлуатантів, а й узагалі зосередитися на закупівлі нових ОТРК в інших країнах. Наприклад, закупити балістичні ракети оперативно-тактичного рівня Тауфун дальністю дії 560 км у Туреччини. Або умовити Індію, яка все більше відмежується від РФ, продати для України свої ОТРК Pralay дальністю дії 500 км.

Скажімо, взамін за просування індійських інтересів на ринку Аргентини – з літаками Tejas, що конкурують там із китайськими Chengdu JF-17 та вживаними американськими F-16 з ВПС Данії. Щодо літаків, то разом із бажаними F-16 від Нідерландів, Норвегії та Данії ПС ЗСУ могли б націлитися й на шведський JAS 39 Gripen – із набуттям повного членства в НАТО Швеція буде зацікавлена в такому підході. А в компанії Saab навіть запевнили, що в разі погодження рішення зі шведським урядом відправлення літака в Україну було б достатньо швидким процесом.

Загалом ідеться про те, що погляди та активність в європейській частині НАТО відчутно трансформувалися: переважна більшість партнерів – з Україною та готова до безпрецедентних кроків. Для Києва надзвичайно важливим стає швидкість ухвалення рішень та негайне приведення їх у дію. Ці рішення часто за дужками саме військової, суто фронтової ситуації, вони охоплюють усе українське та європейське суспільство. 2024 рік – це час діяти сьогодні й зараз 🇺🇦

Битва за ювелірну десятину

ЇЇ ВЕДУТЬ УРЯД ТА ЮВЕЛІРИ. А ПЛАТЯТЬ СПОЖИВАЧІ

Усе для перемоги, кажемо ми. Чи так це? Чи справді все? Чи готові ми пожертвувати навіть не найнеобхіднішим, а тим, без чого реально можна прожити під час війни? Наприклад, прикрасами, золотом? Приміром, як німці під час Першої світової під гаслом "Я віддав золото за залізо" понесли свої фамільні реліквії до місць збору. А корейці розставалися зі своїм золотом щонайменше двічі. Вперше на початку ХХ століття, коли громадяни збирали золоті прикраси, щоб погасити позику, надану свого часу колоніальною японською владою. А вдруге у 1997–1998 роках, коли жертвували золоті прикраси на мільярди євро, щоб допомогти погасити борг Кореї МВФ після азійської фінансової кризи. Тоді 3,5 мільйона людей зібрали по всій країні золота на понад 2 мільярди доларів. В Україні золото до пунктів збору не несли й не несуть. Натомість купували-продавали і продовжують. Торік у країні виготовили 5 тонн золотих прикрас. Цього року може бути ще більше. Бо недавно в нас скасували, так би мовити, ювелірний акциз. Назвіть це податком на розкіш – 10-відсотковий збір на ювелірні вироби, що йшов до Пенсійного фонду. Чому це стало можливим? Ювелірному лобі в Україні присвячується наше розслідування.

Якщо ви купували ювелірні вироби 2023 року, то не тільки подарували приємні емоції собі чи близькій людині, а ще й допомогли українським пенсіонерам: 10 відсотків вартості металу в кожному ювелірному виробі пішли на рахунок Пенсійного фонду. Торік із 5 тонн золотих виробів, що надійшли у продаж, і майже 6 тонн срібла в бюджет Пенсійного фонду від так званої ювелірної десятини надійшло 649 мільйонів гривень. На 2024-й було закладено надходження в сумі 763 мільйони гривень. Але нічого з цього, жодної копійки до держбюджету не надійде. І ювелірні вироби не подешевшають. Чому так сталося і хто цьому "сприяв"? З'ясуємо.

АВАНСОВИЙ ЗБІР

Повернемося в 2014 рік. Після перемоги Майдану нова влада отримує країну з порожньою державною скарбницею. Росія анексує Крим, розгоряється війна на Донбасі. Уряд шукає шляхи збільшення надходжень до бюджету. Тож зрештою під Новий рік депутати голосують за правку, якою податок у 5 відсотків з обігу перетворюється для ювелірів на 10-відсотковий збір до Пенсійного фонду. Норма починає діяти із 1 січня 2015-го.

Змінився і порядок сплати. Збір стягували, коли Пробірна палата ставила клеймо, тобто пробу, за якою споживач бачить уміст чистого золота у виробі. Як, наприклад,

585-та чи 750-та проба. Податок сплачували, коли виробничий процес іще не було завершено і товар тільки готувався до продажу. Ювеліри сприйняли це як кричущу несправедливість щодо їхнього бізнесу і з першого дня намагалися звільнитися від цього податку.

Як розповіла голова громадської спілки "Ювеліри України" Оксана Грабовська, перший законопроект з'явився вже тоді, 2015 року. Ювеліри наполягали, що податок вимиває обігові засоби у власників ювелірних підприємств, оскільки платиться по суті з напівфабрикатів виробів, які ще не продані. Активну кампанію за скасування ювелірної десятини проводила і громадська організація "Союз ювелірів України". Її президент Дмитро Видолоб гучно називав цей податок грабіжницьким авансовим збором, стверджуючи, що обсяги подання ювелірних виробів із золота на клеймування 2015 року порівняно з 2014-м зменшилися в рази.

Але законопроект навіть не дійшов до розгляду. Тож намагання скасувати ювелірну десятину тоді, 2015-го, результату не дали.

Нова спроба була 2018-го. Традиційно під Новий рік народні депутати спробували змінити оподаткування та звільнити виробників від ювелірної десятини. І це майже вдалося. Комітет Верховної Ради з питань податкової та митної політики підтримав законопроект, і навіть Верховна Рада його проголосувала. Але Міністерство фінансів змусило прибрати цю правку. За шість днів Верховна Рада зібралася на екстрене засідання, переголосувала та повернула все, як було. Незаконно, але ефективно.

ЮВЕЛІРНЕ ЛОБІ

Ситуація змінилася 2019 року. У списку кандидатів до Верховної Ради від партії "Слуга народу" з'явився засновник ювелірного бренду SOVA Олександр Сова – один із найбагатших депутатів у фракції "Слуги народу". За 2019-й він задекларував 100,39 мільйона гривень.

За результатами виборів, його 70-й номер виявився прохідним. Так у парламенті по суті з'явилося ювелірне лобі. Олександр Сова став членом Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради. Мало того, він очолив підкомітет із питань митної справи. Пояснимо, що опікуватися митною політикою доручили депутату, чий компанію податкова свого часу звинувачувала у ввезенні в Україну поза митним контролем 330 кілограмів золота і 40 кілограмів срібла.

Про це йдеться в тексті ухвали Шевченківського районного суду від 1 березня 2017 року про надання дозволу на обшук і вилучення документів. Як стверджувала податкова, під час досудового слідства обвинувачена особа, переслідуючи свою злочинну мету, організувала в раніше створеному для цього

„ Незаконно, але ефективно

Дмитро ВИДОЛОБ, президент громадської організації "Союз ювелірів України"

Оксана ГРАБОВСЬКА, голова громадської спілки "Ювеліри України"

Олександр СОВА, народний депутат України від партії "Слуга народу"

товаристві "Золота Сова", а потім товаристві "Сова Джуелс" і "Сова Джевелрі Хаус" виробництво ювелірних виробів із незаконно отриманих таким чином дорогоцінних металів для подальшої їх реалізації населенню.

На моє запитання, чим закінчилися обвинувачення податкової, з офісу народного депутата відповіли: так, податкова справді вилучала документи, але "в ході слідства всі ці матеріали та документи підтвердили відсутність складу злочину". І вже за рік, 2020-го, з'явився Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо врегулювання діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють операції з ювелірними виробами творчості Олександра Сови й Данила Гетманцева.

Як видно з порівняльної таблиці до законопроекту, статтю 1 Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" пропонували виключити з оподаткування. Законопроект подали в середині вересня 2020 року, проте відкликали за два тижні. Кабінет міністрів надав щодо нього негативний висновок, бо не погодився на недоотримання в бюджет 324,2 мільйона гривень. До того ж розробники закону не передбачили, яким чином компенсувати ці втрати.

Але це не зупинило ювелірного лобі. Вони вичекали майже два роки й уже під час війни, як справжні герої, пішли в обхід. Використали випробувану схему, коли в непрофільний законопроект до другого читання вноситься поправка й наче розчиняється в ньому. В такому разі не треба це підтверджувати висновком, не треба планувати компенсаторні заходи тощо.

Стежте, як кажуть, за руками.

Верховна Рада наприкінці 2023 року розглядає законопроект №9656-д про додатковий податок на прибуток банків. І тут до другого читання народний депутат Андрій Мотовилець вносить правку: "У статті 1: пункт 6 частини першої виключити". Ви зрозуміли про що йдеться? Думаю, ні. Як і 229 депутатів, які 21 листопада 2023-го проголосували за неї, тому що профільний комітет її підтримав.

Ось так ювеліри під ялинку отримали подарунок від народних обранців – один рядок у законі зробив їх усіх багатшими на 10 відсотків.

А що ж чиновники Міністерства фінансів, які не могли

не розуміти, що правка створює в бюджеті на 2024 рік дірку аж на 763,7 мільйона гривень? Як стало відомо з поінформованих джерел, чиновниця з Мінфіну, яка брала участь в обговоренні правки на комітеті, намагалася відстояти ювелірну десятину. Але аргументи закінчилися, коли її звинуватили в тому, що на ній сережки без клейма. Тобто ювелірну десятину – обов'язковий податок у Пенсійний фонд у разі клеймування – з них не було сплачено.

Одне слово, ювеліри свого досягли. Їхнє професійне об'єднання – "Союз ювелірів України" – на своєму сайті радісно повідомило: "Вітаємо всіх учасників ювелірного ринку зі скасуванням додаткового надмірного оподаткування ювелірної галузі! Це справжній подарунок у День святого Миколая".

ПОДАТКОВЕ ПЕРЕТЯГУВАННЯ КАНАТУ

Але уряд ходу конем зі скасуванням ювелірної десятини ювелірам не подарував.

Уже в січні 2024 року органи контролю податкової провели понад 80 фактичних перевірок суб'єктів господарювання ювелірної галузі. За результатами перевірок, до бюджету за фінансовими санкціями мали стягнути понад 200 мільйонів гривень. Неважко порахувати, що до кінця року стягнення до бюджету може навіть перевищити ті самі заплановані 763,7 мільйона гривень до бюджету Пенсійного фонду, якби податок діяв. Народний депутат Олександр Сова каже, що й без перевірок бюджет уже отримав рекордні надходження від ювелірної галузі – податки від ювелірів за два місяці 2024 року зросли на 80 відсотків. Правда, за даними Міністерства фінансів, кількість виробників 2024-го не зросла, а навпаки зменшилася ще на десяток – до 442 суб'єктів господарювання. Тож Кабінет міністрів шукає нові способи наповнення бюджету, зокрема й за рахунок прибутків ювелірної галузі. У межах виконання програми МВФ уряд планує ще й запровадити додаткове оподаткування у вигляді 0,1 відсотка військового збору з прибутку підприємств і доходів ФОПів, 1,5 відсотка – вартості дорогоцінних металів та 30 відсотків – вартості ювелірних виробів. Але чомусь здається, що ювелірне лобі так легко не здасть позицій. А за неминуче подорожчання ювелірних виробів заплатять, як завжди, не виробники, а споживачі.

текст: **Тетяна РИХТУН**

Повну версію
інтерв'ю можна
подивитись
на нашому
ютуб-каналі
за посиланням
у qr-кодї

”Є лиш один критерій для членства в НАТО – це бажання і здатність перемагати Росію. За цим критерієм – ми вже там”

ЯКЩО РОСІЯ НАПАДЕ НА ЯКУСЬ ІЗ КРАЇН ЄС, ТО ЖОДНА З НИХ НЕСПРОМОЖНА БУДЕ СЕБЕ ЗАХИСТИТИ. ТОМУ В ЇХНІХ ІНТЕРЕСАХ – НЕГАЙНО НАДАТИ УКРАЇНІ ВСЮ НЕОБХІДНУ ПІДТРИМКУ, АБИ ЗБЕРЕГТИ МИР У СВОЇХ ДЕРЖАВАХ, – КАЖЕ МІНІСТР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ ДМИТРО КУЛЕБА

Обстановка на передовій нині напружена: наша армія від наступальних дій перейшла до оборони. А як охарактеризуєте ситуацію, в якій перебуває наша країна, в дипломатичному полі?

– Не можу погодитися щодо оцінки становища на фронті Сил оборони України. У воєнному плані обстановку треба розділяти на три складові: те що відбувається на землі, в повітрі й на морі. Те, як тепер діють Збройні сили України на землі, – це оборона. На морі – наступ, притому успішний. У всі світові підручники з військової справи буде записано, що Україна – єдина держава, яка майже без власного морського флоту спромоглася знищити чужий потужний морський флот. Ситуацію в повітрі можна описати як 50 на 50. Ворог усе ще активно стріляє, але ми набагато краще захищаємося завдяки системам протиповітряної оборони, отриманим від партнерів. Тому обстановку на фронті треба оцінювати в комплексі. Якщо дивитися лише на те, що відбувається на морі, – можна потрапити в оманливу ейфорію, а якщо лише на те, що відбувається на землі, – впасти в не менш оманливу депресію.

”Україна майже знищила російський морський флот

Щодо дипломатичного поля, то ми продовжуємо перебувати в наступі. Можливо, не такому ефектному, як під час звільнення Харківщини восени 2022 року, але ми однозначно продовжуємо підтискати росіян на всіх напрямках. Адже відбиваємося не ми, а наші противники – і це означає, що наш наступ триває.

Взагалі не пригадую жодної значної теми, де ми були б у захисній позиції. Найбільш успішно просуваємось у плані розробки постачань нових типів озброєння, таких потрібних для нашої країни.

Щоправда, ситуація з артилерійськими снарядами критична, але якби Україна не почала кричати на повен голос про необхідність виробництва снарядів та їх закупівлі у третіх країнах, то ніхто взагалі нічого не робив би. Усі хвалять чеську ініціативу (на Мюнхенській конференції президент Чехії Петр Павел заявив, що його країна знайшла для України 800 тис. снарядів. – *Країна*), але ця ініціатива стала можливою тому, що Європейський Союз відмовився від навішеної ним самим на себе заборони закупувати снаряди поза межами об'єднаної Європи. Ми від початку війни казали їм, що це обмеження неправильне, минув час – і вони його скасували.

► **Міжнародна підтримка України партнерами слабшає. Більшість європейців нас підтримує, але в нашу перемогу вірить лише 10 відсотків із них, за результатами опитування на замовлення ECFR – Європейської ради з міжнародних відносин. Чому це сталося? Через що таке розчарування?**

– Це запитання можна розділити на кілька: перше – чи підтримують західні європейці Україну? Друге – чи вірять у нашу перемогу над Росією? І третє запитання, на яке Захід ніяк не хоче сформулювати відповідь: а що, власне, буде перемогою України? І всі хочуть простих рішень.

Відповідаю на перше запитання: я не бачу якогось критичного падіння підтримки України західними європейцями. Те незначне зниження її інтенсивності, яке ми спостерігаємо нині, пояснюється тим, що люди призвичаїлися, втомилися стежити за війною. Усі хочуть швидких і яскравих історій. Коли події затягуються, це подобається все менше.

У перемогу України вірить лише 10 відсотків західних європейців тому, що їм складно уявити, що саме буде цією перемогою. Якщо дивитися на такі соціопитування, то можна депресувати через 10 відсотків. Але подивіться на рішення про надання Україні озброєнь, які ухвалили європейські держави лише з січня цього року. Це безпрецедентні пакети озброєння, мільярди фінансів, нові контракти на виробництво зброї. Навіть коли Сполучені Штати Америки почали просідати, то Європа не знітилася, не просіла слідом, а навпаки – взяла на себе відповідальність за Україну й почала нарощувати підтримку.

У сухому залишку – жодного зменшення підтримки в рішеннях, які ухвалюють наші партнери, немає. Щодо змін громадської думки, то вони обумовлені тривалістю війни й відсутністю єдиного бачення перемоги України. Ми самі повинні відповісти собі на запитання: що для нас буде перемогою?

І що ж для нас буде перемогою? Як можна її охарактеризувати?

– Стратегічна перемога України – це ситуація, за якої Росія буде неспроможна повторити не те що повномасштабне вторгнення, а навіть здійснити будь-яку гібридну атаку, що призведе до втрати територій та людей. Це мета, якої ми маємо прагнути. Для її досягнення є різні інструменти – звільнення територій, вступ до Північноатлантичного альянсу та Євросоюзу, створення найпотужнішої армії на континенті, руйнування російської економіки. Єдина проблема в цій красивій картинці світу – історичний досвід вчить нас, що є лише один шлях до позбавлення імперіалістичних амбіцій як еліт, так і народів. Це шлях повного знищення, припинен-

ня і перезавантаження. Доки цього не відбудеться з Росією, той чи той обсяг імперських амбіцій там жеврітиме.

Що може прискорити розпад Росії?

– Його можуть прискорити системні дії всіх залучених гравців. Це не проста справа. Путін вважає, що всі хочуть розпаду Росії, насправді ж усі бояться його. Російський президент створив черговий фейк для виправдання власних дій.

Чому Захід боїться розпаду Росії? Через ядерну зброю?

– І через це, і через структуру того світу, що сформувався після Другої світової війни, і через страх розповзання екстремізму, тероризму та хвиль голодних людей. Історія вчить, що в Росії революція можлива за двох умов – голоду і роз'єднання еліт. Цього, на жаль, там нині немає. Тому я закликаю всіх бути реалістами і працювати над тим, що є досяжним.

У світі активно заговорили про примирення нас із Росією. Заява Папи Римського про те, що Україна має підняти білий прапор, обурила багатьох.

Невже глава католицької церкви не розуміє ситуації? Чому він так висловився?

– Є Папа Римський, а є світ. Навряд чи одразу можна назвати ще когось, хто закликає українців викинути білий прапор. А розпочати переговори й капітулювати – це різні речі.

Я не відчуваю нині жодного тиску на Україну з метою змусити сісти за стіл переговорів. Щодо Папи Римського – Бог йому суддя.

Усі війни закінчуються переговорами. Питання в тому, в якому стані країна підходить до цих переговорів, хоч би коли вони відбувалися. Ми робимо все, щоб Україна за будь-яких умов мала максимально сильні позиції. Щоб не ми робили якісь поступки, а Москва йшла на них.

Президент Франції Емманюель Макрон заявив, що Захід може відправити свої війська для захисту України. А ще у травні 2022-го він пропонував нам частково поступитися суверенітетом, а у квітні 2023-го хотів поновлення переговорів України та РФ, залучивши Китай. Чому так змінилася риторика Макрона?

– Ситуація не чорно-біла. Тоді як Папа Римський говорить про білий прапор, Макрон припускає можливість відправлення військ в Україну. У війні переможе той, хто буде здатен враховувати максимальну кількість її елементів і керувати нею. Ситуація комплексна: хтось каже про капітуляцію, хтось говорить, що агресія проти України несправедлива та злочин-

” Ні західні армії,
ні суспільства
не готові до війни

на, але війна – це лихо, тому треба її завершувати й розпочинати переговори; а хтось заявляє: жодних переговорів, доки Україна не зможе прийти на них із сильними позиціями.

Таке відчуття, що президент Франції лякає Європу війною.

– Це вже не відчуття. Той, хто уважно, не на рівні заголовків, читає все, що сказав Макрон, починаючи з пресконференції після зустрічі з президентом Володимиром Зеленським у Парижі в лютому цього року і завершуючи його коментарями на зустрічі в Берліні в березні, той бачить чіткий і простий сигнал, який дає французький лідер. Він каже, що російська агресія проти України – це війна в Європі і європейцям треба діяти сьогодні, якщо вони хочуть зберегти мир у своїх країнах. Саме в цьому контексті потрібно розглядати його слова про можливість відправлення небойових військових підрозділів НАТО в Україну. Якщо Росія завтра нападе на якусь із країн Євросоюзу – а вона має технічну здатність це зробити – то жодна з держав ЄС неспроможна буде себе захистити. За такого сценарію Європа у стратегічній перспективі зможе виправити ситуацію, але Росія встигне окупувати величезні території. Бо ні західні армії, ні, що найгірше, суспільства не готові до війни. Наше суспільство з 2014-го по 2022 рік жило у війні і звикло до думки про день, коли доведеться взяти в руки зброю. А в Європі після 1945-го ніхто про це не думав. Будь-яка війна – Молдова, Балкани, Грузія, Україна – для них це було десь далеко. Вони завжди думали, що в них війни не буде. Змінити цю психологію важко. І Макрон перший сказав, що це потрібно робити.

У Сполучених Штатах закон про надання допомоги Україні завис у Конгресі. Наскільки ця ситуація може затягуватися і які результати вона матиме?

– Із листопада 2023-го партнери розповідають, що допомогу США Україні ось-ось ухвалять, а її все переносять. Ми щодня працюємо над тим, щоб це відбулося максимально швидко. Я вважаю, що допомога від Вашингтона зрештою надійде, але щодо термінів сказати важко, оскільки там триває велика внутрішньополітична гра між демократами й республіканцями.

Чи зможе Євросоюз задовольнити потреби України у зброї, якщо Вашингтон не проголосує цю допомогу?

– Цього року ЄС зможе задовольнити лише частину потреб України у зброї. 2024-й і в Європі, й у США спрямований на збільшення виробництва оборонних індустрій. Триває нарощування виробничого потенціалу. Доки європейське оборонне виробництво у процесі розвитку, Європа не зможе повністю покрити всю збройну підтримку США для України.

Дмитро КУЛЕБА

42 роки, міністр закордонних справ України
Народився 19 квітня 1981-го в Сумах у сім'ї дипломата. Із відзнакою закінчив Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю "Міжнародне право". Кандидат юридичних наук.

У 2003–2010 роках працював у Міністерстві закордонних справ на посадах у центральному апараті та в Постійному представництві України при міжнародних організаціях у Відні. 2013 року залишив державну службу й очолив Фонд культурної дипломатії UART. 2014-го повернувся до МЗС, яке очолював Павло Клімкін. Відповідав за стратегічні комунікації міністерства, зокрема започаткував напрям культурної дипломатії.

Обіймав посади постійного представника України при Раді Європи та віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Із 2020 року – міністр закордонних справ України. Автор книжок "Участь України в міжнародних організаціях: правова теорія і практика" та "Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот".

Має сина, 18-річного Єгора, й доньку Любов, 13 років. Фанат футбольного клубу "Динамо".

Після перемоги України у війні мріє поїхати жити на хутір у Полтавській області

Та я не розглядав би такий песимістичний сценарій, оскільки впевнений, що у США зрештою ухвалять рішення про надання нам допомоги.

У Великій Британії – важливого нашого стратегічного партнера – пів року не було посла

► **України. Чому це місце так довго лишалося вакантним?**

– Шукали сильного кандидата. Була потрібна яскрава особистість. Якби відправили слабкого посла, то мали б слабкі результати.

Ексголовинокомандувач Валерій Залужний буде сильним послом?

– Не маю в цьому жодного сумніву. На одному із засідань Ставки верховного головнокомандувача я дізнався, що Валерій Федорович має освіту міжнародника. Під час зустрічей він часом жартував: "Тримайте для мене вакансію посла в Зімбабве". Зовні призначення Залужного послом у Великій Британії видається сенсаційним рішенням, але я вважаю, що всі дипломатичні зірки зійшлися на кандидатурі цього чотиризіркового генерала.

Ситуація на кордоні України з Польщею ускладнюється. Хто за цим стоїть?

– За цим стоїть внутрішня польська політика. Усе закрутилося так сильно, що не варто було чекати, ніби ситуація могла швидко змінитися після виборів у Польщі.

Вона прив'язана не до них, а до розв'язання фундаментальних політичних вузлів із залученням фермерів

і суспільства, що інстинктивно їх підтримує. Будуть періоди послаблення і загострення цієї кризи. Нам треба вчитися жити з розумінням того, що польські й українські фермери є конкурентами.

Поляки лишаються відкритими і дружніми до нас у контексті підтримки у війні з російським агресором. Вони розуміють: якщо українці програють – Польща буде наступна. Якщо в Москві з'явиться достатньо ресурсів для масштабного нападу – вона може атакувати Польщу й без програву України. Але в економічному плані ситуація протилежна – наші країни є конкурентами з більшості позицій. Усі борються за свою копійку й частку ринку. Тому ці проблеми нікуди не зникнуть, треба бути до них готовими. Наше завдання – робити все, щоб це протистояння було менш інтенсивне. Якби ці економічні розбіжності за минулого польського уряду не зробили предметом внутрішньої політики, було би простіше.

Коли Центральна Європа вступала до ЄС, західноєвропейські країни виявили тверду принципову позицію щодо економічних поступок, які мали зробити країни-кандидати. Тепер центральноєвропейські країни, переживши цей болісний досвід, зроблять те саме з Україною, Молдовою, Балканами і Грузією. З тієї причини, що це ми намагаємося вступити в ЄС, а не вони намагаються вступити в Україну.

Треба розуміти: коли хочеш вступити в клуб, треба заплатити за вхідний квиток. Те, що роблять польські протестувальники, – штучне збільшення вартості цього квитка.

17 березня в Росії відбулися президентські вибори. Зокрема на окупованих територіях України. Як відреагував на це світ?

– Ніхто не визнає виборів, проведених на окупованих територіях. Світ принципово стоїть на українській позиції, бо вона справедлива, і засуджує недемократичність російських виборів. Питання: що робити далі? Відповідь поки що одна: воювати. Але є проблема. Одна річ – визнати лідера країни людиною, що перейшла всі межі і яку треба усунути, щоб відновити порядок. Інша річ – визнавати цього лідера людиною, що наробила жахливих помилок і має бути покарана, але необов'язково усунута з посади. Під час війни в Іраку було чітко визначення, що джерелом політичної проблеми є президент Саддам Хусейн, і всі зусилля були спрямовані на те, щоб його усунути. Щодо Путіна такого одноставного бачення на Заході поки що немає.

Президент Володимир Зеленський заявив, що цей рік має стати часом реальних переговорів щодо вступу України до ЄС. Які наші перспективи?

– Переговорна рамка представлена Єврокомісією. Нам лишилося зробити ще два кроки. Перший – це схвалити переговорну рамку й визначити дату першої конференції, і другий – провести цю конференцію. Вона має відбутися вже цього року і стати початком реальних переговорів, про які говорив президент.

Чи є для нас альтернатива членству в НАТО?

– Єдина для нас альтернатива вступу в НАТО – це перетворення Росії на частину Світового океану. В нинішній архітектурі колективної безпеки Європи нас захистить тільки Альянс. Але ми не знаємо, який вигляд матиме ця безпекова архітектура в майбутньому. Станом на тепер, у світі нічого кращого за НАТО немає. Альянс – як демократія за визначенням Черчилля. Він казав, що демократія – найгірша форма правління, але найкраща з усіх, які будь-коли пробували. НАТО так само має недоліки, але кращого безпекового союзу нині не існує. Чи готова Україна стати членом НАТО? Так, готова. Один натовський генерал мені казав: "Є лише один критерій для членства в НАТО – це бажання і здатність перемагати Росію". За цим критерієм, ми вже там.

Яким чином можна перебороти вагання Заходу й переконати його, що поразка України у війні з Росією матиме руйнівні наслідки для нього,

” **Перемога – це реальність, в якій будь-яке вторгнення Росії буде неможливе**

тоді як її перемога буде благом для всього цивілізованого світу?

– Якби наші західні партнери уявили катастрофічні наслідки для них самих, якщо російський солдат, не дай Боже, стояв би в Ужгороді, то Захід різко усвідомив би, що треба не язиком теліпати, як сказала б моя бабуся, а захищати нашу і їхню свободу просто зараз. Саме це ми й доносимо до наших партнерів: Путін ніколи не збирався зупинитися на Україні, тому єдиний шлях збереження миру в їхніх країнах – це негайна та масштабна підтримка України. Вони мають ухвалювати рішення про надання всього, що нам треба для перемоги.

Невдовзі відбудуться вибори у ключових для нас країнах. Як наслідки цього можуть вплинути на наші відносини, підтримку України?

– У демократичному світі завжди хтось перемагає, а хтось програє на виборах. Завдання дипломатії полягає в тому, щоб із будь-якої ситуації витискати максимальний зиск для своєї країни. Я не можу прогнозувати, чим закінчаться вибори в тій чи тій державі. Але якби люди мали пам'ять, довшу за дописи в соцмережах, то вони згадали би багато випадків,

коли, починаючи з 2014 року, нас лякали результатами виборів, зокрема в Греції, Франції, США. Але жоден з апокаліптичних сценаріїв не справдився. Проте через коротку пам'ять люди раз на чотири роки починають сильно переживати за результати чужих виборів.

Якою ви бачите Україну за п'ять років?

– Хочу, щоб через п'ять років українці мали спокійне життя та "нудні" новини. Та доки Росія не прийме того факту, що більше на ці землі претендувати не може, вона становитиме загрозу для нас. Досяжна мета, яку можемо уявити, – це карта України, якою ми її знали до 2014 року. Але це не вирішує суті проблеми. Тому перемога має полягати у створенні реальності, в якій повномасштабне або часткове вторгнення Росії в Україну буде неможливе. Лише тоді ми зможемо жити нудно – так, як живуть члени Євросоюзу й НАТО. Нас цікавитимуть тільки місцеві новини.

текст: **Тетяна ПОРХУН**,
фото: **Тарас ПОДОЛЯН**

Gazeta.ua

**Актуальні погляди
на події в Україні та світі**

Останні новини

Ексклюзиви

**Заходь,
читай,
будь в курсі!**

Ігор ЮХНОВСЬКИЙ

98 років, НАУКОВЕЦЬ І ПОЛІТИК

”КОЖЕН ПОВИНЕН ВОЛОДІТИ СВОЇМИ ДУМКАМИ”

Світ виник поступово. Спершу були створені сили – електромагнітна і гравітаційна. Утворилися миттево – протягом 10 в мінус 54-му степені секунди. То навіть не вкладається в людську уяву. Поступово ми йшли від створення силових полів до створення мас і врешті – до народження живого. Але що було до першого вибуху? Ідеалісти, кажуть, що був Бог. А матеріалісти – що нічого не було. Що значить нічого? Незрозуміло.

Я жив при п'ятьох владах, що були на Західній Україні: ”перша Польща”, ”перші Совіти”, німецька окупація, Радянський Союз і нарешті – незалежна Україна.

Немає ніякого Сходу й Заходу, немає ніяких Галичини, Волині, Поділля і Лівобережної України, Слобожанщини й ін. Є Україна.

Називаю себе українським космополітом. Я і волинянин, і львів'янин, і галичанин, і киянин.

Чим відрізняється геній від спеціаліста? Геній може працювати у своїй сфері й не втомлюватися. Але в інших – не дасть собі ради. Завдання держави – берегти геніїв.

Хата в нас була на 20 метрів, я на горищі облаштував бібліотеку.

Кожен повинен володіти своїми думками. Як тільки відчуваєте, що в думці караєте чи лаєте когось, треба схаменутися. Погані думки – найгірше, що може бути в людини.

Родина наша була побожна, щонеділі ходили до церкви.

Дід-священник мав дві парафії в Дубенському повіті. Був ділова людина, в Першу світову – військовий капелан. Купив собі будинок біля церкви,

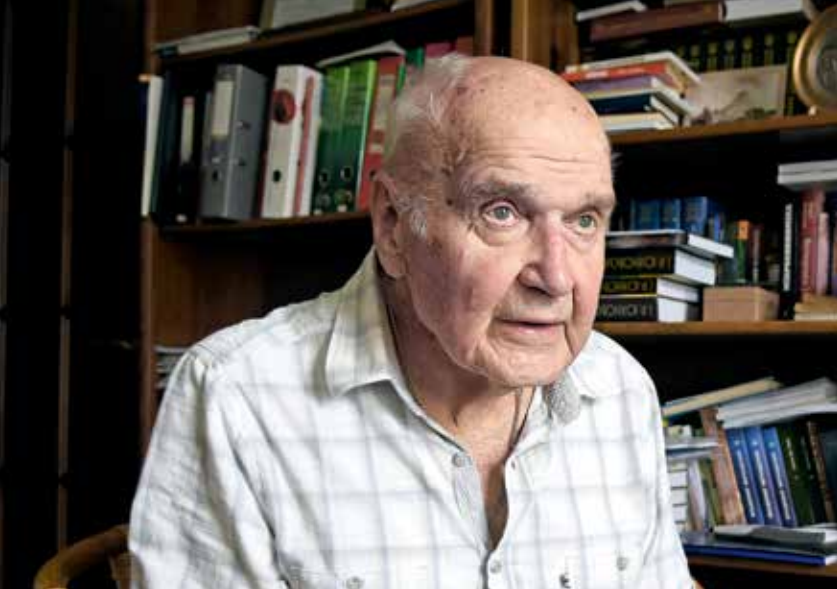
схожий на маленький замок. Там були стіни в метр завтовшки й вікна – всередині широкі, а зовні подібні до бійниць. У дитинстві я любив дивитися в ці вікна на світ – луг із високою травою, малий струмок. А ще любив лежати на цьому лузі горілиць і дивитися на небо.

Священнослужителі, і православні, і греко-католики, повинні розуміти, що церква й літургія – то є стародавній театр, який нині відбувається в церквах. >

” Світ виник поступово

Ігор ЮХНОВСЬКИЙ

Народився 1 вересня 1925-го в селі Княгинине Дубенського повіту Волинського воєводства, Польща. Нині це Рівненська область. Батько був бухгалтер.

Закінчив фізичний факультет Львівського університету імені Івана Франка, там же захистив кандидатську дисертацію. Доктор фізико-математичних наук, професор, академік Національної академії наук України.

Один з авторів тексту Акта проголошення незалежності України й автор ідеї про всенародний референдум, який підтвердив проголошення незалежності в серпні 1991 року.

Перший віцепрем'єр-міністр України. Один з авторів Конституції України 1996-го. Працював над новим Основним законом.

У полі наукових інтересів були математичні методи в економіці та розвитку суспільства, проблеми енергетики, проблеми безпеки об'єкта "Укриття" на Чорнобильській атомній електростанції, теорія гетерогенного каталізу й ряд інших стратегічно важливих проблем для держави.

Створив у Львові Відділ статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки, пізніше – Інститут фізики конденсованих систем Національної академії наук України. Автор 500 наукових статей і семи монографій із фізики.

1991-го балотувався на посаду першого президента незалежної України. Довіреною особою в нього був Леонід Кучма. Посів п'яте місце з шести кандидатів. Приводив до присяги президента Віктора Ющенка.

Депутат Верховної Ради I-IV скликань. Був головою Комісії з питань науки та освіти, членом президії, державним радником. Очолював Український інститут національної пам'яті, співзасновник Ініціативної групи "Першого грудня".

Під час Другої світової воював у складі 1-го Українського фронту, був мінером.

Герой України. Нагороджений орденом Свободи, орденом князя Ярослава Мудрого III–V ступенів.

Вдівець. Дружина Ніна Юхновська працювала вчителькою хімії. Померла 2018-го. Донька – 72-річна Наталя – біолог, син – 66-річний Петро – підприємець. Має двох онуків і двох правнуків.

90-річним піднявся на Говерлу.

До 91 року сам водив авто.

Вірник Православної церкви України, до 96 років стояв на літургії у львівських храмах.

Жив у Львові.

Помер 26 березня 2024 року. Похований 28 березня на Личаківському кладовищі

► І тому кожен священник повинен мати гарний голос і слух.

Прошу в Бога про Україну, про душі померлих і здоров'я живих.

Серед усіх релігій християнська – найбільш передова. Поясню чому. Христос був єврей і виконував 10 заповідей Мойсея, які є основою і християнської релігії. Це заповіді Божі. Від Христа заповіді були зовсім інші. Блаженні, тихі. Це заповіді милосердя. Тобто наука милосердя. І вона доповнює заповіді Мойсея.

На війні в наплічнику я носив підручник з алгебри й геометрії.

Я вирішив вступати до Львівського університету, на фізичний факультет. Але через війну не встиг отримати повну середню освіту. Тому батько за пів літри домовився за фальсифікований атестат із директором Кременецького лісотехнікуму.

Боявся завалити вступний іспит із російської мови. Тому домовився з братом, що той піде складати замість мене. Приймальна комісія не зауважила підміни.

В університеті я вчився, як проклятий. На четвертому курсі прочитав монографію академіка Боголюбова і зрозумів, що працюватиму в напрямі статистичної фізики. Мама казала: "Ми проти, але якщо ти вже вступив туди, то залишайся порядною людиною". Я цієї заповіді дотримувався все життя.

Мій батько був секретарем ґміни, це як тепер громада.

Мама не могла пережити смерть батька – вмирала в мене на очах. Раз попросила помити їй ноги. Я мив і помітив чорну межу, яка почала підійматися від ніг до голови. Коли вона вкрила все тіло, мама померла. Я вискочив на вулицю і став кричати. То був найбільший розпач у моєму житті.

Із дружиною познайомився в університетській бібліотеці. Ніна була вродлива. Кілька тижнів тільки дивився на неї. Потім наважився познайомитися. За два роки побралися. Прожили разом майже 60 років.

Ми повинні віддати Австро-Угорщині данину історії: за неї Львів розбудувався. Весь центр міста, університет, інші будівлі. І цей слід

європейської високої гротескної культури зберігся у Львові донині.

Сильна людина не буває жадібна. Піддатися на спокусу хабарів – це ознака слабкості.

Бути народом не те саме, що бути українською нацією. Нація – це сукупність дисциплінованих, національно свідомих громадян. Не всі вони мають бути етнічними українцями за походженням. Це можуть бути поляки, росіяни, румуни, греки чи євреї, які живуть тут. Але вони мають визнавати певну спільну національну дисципліну.

Держава мусить бути демократичною. Але демократія означає дві речі – свободу особи й рівновагу суспільства. Не можна мати таку свободу, яка порушує цю рівновагу.

Україна протягом тисячоліть вижила, ні на кого не нападаючи, підпадаючи під одну, другу, третю окупації, й залишалася українською, зі своєю мовою, хоч би як її намагалися знищити. Була маса завойовників. Наша готовність нагодувати, пустити переночувати, сила нашої пісні є нашою сильною зброєю. Ми зовсім непростий народ, ми народ, який має свою силу.

Українська мова – основа держави. Хто проти цього – злочинець.

Найважчі мої рішення завжди були українською.

Я навчився викладати так, щоб тримати увагу студентів. Свої виступи писав акуратно. Вони мали бути логічні, відповідати музичному такту – раз, два, три, чотири. Слова мали литися, як музика, тоді вони легко сприймаються.

Часто наші керівники думають, що гідність – означає зверхність. Ні. Гідність – це компетентність.

Некомпетентною є не лише вища влада, а й народ, який постійно незадоволений тим, кого сам же ж обрав.

Будь-яка справа спершу виникає в уяві. Але вона повинна мати форму, певний закладений зміст. Уява важлива для людини. Нині вона мені заважає. Бо раніше я мав певний напрям і знав, що мені потрібно вирішити це завдання, і міг це зробити де завгодно. А тепер згадується минуле й заважає.

Якось працював у своєму кабінеті. В якийсь момент відключився. Опинився в незнайомій кімнаті з дверима. Розумів, що вони ведуть в інший світ. Уже пішов туди, та згадав, що маю ще виконати два завдання.

Отямився. Наступного дня осліп на ліве око.

Здоровим бути вигідніше, ніж хворим. Здорово людина – незалежна, а хвора залежить від того, хто

її лікує, хто до неї підійде. А це поганий стан.

Завершення війни – це перемога над абсолютно неадекватним і злочинним, з точки зору людяності, способом задоволення політичних чи особистих амбіцій лідерів країн.

Росія – захована в собі держава. Ми маємо перед собою країну, повністю зомбовану, замкнену, вибухово небезпечну. І вибух попри все там настане, і тому треба бути готовими до цього. Цей вибух слід передбачити й вести розумну політику.

Я не знаю, що значить у цій війні виграти. Але знаю, що таке не програти. Це повернути свої землі. Не половину землі. Бо той, кому залишиться друга половина, робитиме з неї більшу частину.

Багато про що шкодую. Траплялося, був поганим чоловіком. Хоч був і хороший та порядний.

Просто сказати: "Я гідна людина". Усі ми гідні. А от сказати: "Я гідний українець" – вищий рівень.

підготувала **Тетяна ПОРХУН**,
фото: **Валерій ШМАКОВ**

Текст укладено на основі інтерв'ю Ігоря Юхновського виданням "Українська правда", "Радіо Свобода", "Країна", "Газета по-українськи", "Локальна історія"

” Найважчі мої рішення завжди були українською

Редакція запрошує партнерів для продажу журналу.
Пропонуємо співпрацю книгарням, передплатним агенціям
та розповсюджувачам періодичних видань.

Контакти: (095) 914-92-26, kdo@grpu.ua

Люди вже не так від бомбардувань тікають, як їдуть з України з планами на життя поза нею

ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ КРАЇНИ ЗНАДОБИТЬСЯ ХВИЛЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ, – КАЖЕ РЕКРУТЕРКА МАР'ЯНА СЕМЕНЮК

Скільки українців нині перебуває за кордоном?

– Від 24 лютого 2022 року лише в Європі перебуває майже 6,5 мільйона українців – вимушених мігрантів через війну, за даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців. І половина з них – економічно активне населення. Найбільше виїхало в Німеччину, на другому місці – Польща, далі – Чехія, Іспанія, Італія та Нідерланди.

На кінець 2023-го в Німеччині було приблизно 1,1 мільйона громадян України, у Польщі – 975 тисяч, за даними Євростату. Із серпня 2022 року кількість зареєстрованих біженців у Польщі зменшилася на понад 350 тисяч осіб, а в Німеччині – зросла на понад 410 тисяч.

Після війни Україна для відновлення потребуватиме 4,5 мільйона додаткових працівників, кажуть наші урядовці.

– Найважливіший момент – закінчення війни. Наступний пункт – відбудова країни. Для цього потрібна буде велика кількість людей. А Україна нині втрачає не лише працездатних громадян, а й дітей – майбутніх працівників і платників податків. Звісно, більшість українців повернеться додому. Але власними ресурсами країні складно буде впоратися з відбудовою. Тому знадобиться притік трудових мігрантів. А щоб вони отримали доступ до нашого ринку праці, необхідно вирішити легалізаційні питання. Варто, щоб уряд уже тепер почав працювати над міграційною політикою, як це робить Польща, бо цей процес – тривалий. Також уже тепер має бути робота із суспільством для сприйняття інших націй, бо трудові мігранти можуть бути з інших культурних середовищ.

” Німеччина спрощує доступ до свого ринку праці

Також потребує врегулювання ще одне важливе питання: за рахунок кого інвестувати процес міграції? Адже Україна не лише демографічно, а й фінансово виснажена. Скажімо, треба такий притік грошей, який був свого часу в Польщі, яка одночасно відкрилася для іноземного капіталу та трудових мігрантів, зокрема з України. Ці практики й досвід варто переймати.

Якщо говорити про працевлаштування чи трудову міграцію українців, то від чого залежать ці потоки людей?

– Багато залежить від відкриття для українців національних ринків праці в Євросоюзі. А їх відкривали по-різному. Найбільше можливостей до війни давала

Польща, певний рівень доступу був у Чехії. Після повномасштабного вторгнення країни ЄС спростили громадянам України доступ до своїх ринків праці. Якщо раніше трудо-

ві мігранти обирали країни Східної Європи, бо простіше було легалізуватись і знайти роботу, то тепер вони активніше їдуть працювати і до країн Західної Європи – через вищі заробітки там.

Якщо говорити про працевлаштування біженців, то рівень залучення на ринок праці у країнах різний. Скажімо, у Великій Британії працює половина зареєстрованих українців, тоді як у Німеччині – 20 відсотків. Річ у тому, що в цій країні великі соціальні виплати. Берлін, на мій погляд, налаштований на те, щоб адаптувати українських біженців і залишити їх у себе.

У Польщі працюють 755 тисяч громадян України, а це близько 65 відсотків.

Мар'яна СЕМЕНЮК

37 років, рекрутерка

Народилася 27 жовтня 1986-го в місті Сокаль на Львівщині.

Навчалася в Ковельському медичному ліцеї за спеціальністю "Сестринська справа", а також у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю "Управління та адміністрування бізнесу".

Працювала в Сокальській центральній районній лікарні.

2012 року поїхала в Польщу.

"Планувала побути кілька місяців, але живу тут 12 років. Тоді я не задумувалася про зміну професії.

Моя кар'єра змінилася після зустрічі зі знайомим, який розповів, як рекрутери допомагають людям знайти роботу. Це нагадало, як я почувалася, коли тільки-но приїхала в Польщу. І я загорілася ідеєю допомагати людям знаходити роботу".

З 2019 року працює в агентстві з працевлаштування EWL Group. Директорка відділу рекрутації.

Вивчає нейролінгвістичне програмування, закінчила курс "Коучинг – територія усвідомленості".

Заміжня.

Подобаються психологічні трилери.

Живе у Варшаві

Це означає інтегрувати українців у німецьке суспільство через школу, дитячі садки, доступ до лікарні та вивчення мови?

– Так, це для того, щоб українці хотіли залишитись у Німеччині. У цій країні на ринку праці заявлено 2 мільйони вакансій. Відчувається шалений брак кадрів. Українці в Німеччині отримують соціальний пакет: безкоштовне проживання, виплата до 500 євро на особу, доступ до дитсадка та школи. Єдина вимога – вивчення німецької, тобто відвідування мовних курсів. Німеччина спрощує доступ до свого ринку праці й закликає йти на роботу, а також активніше спонукає вивчати мову. Завдяки таким інтеграційним заходам, а також вищим зарплатам і соціальним виплатам Німеччина випередила Польщу за кількістю українських біженців – нині у країні понад мільйон українців, і частина з них виїхала саме з Польщі, яка теж була максимально відкрита для приймання біженців.

Яка різниця в заробітних платах між Польщею, Чехією та Німеччиною для українців?

– Українці в Польщі в середньому заробляють 3–4 тисячі злотих (29–38,6 тис. грн. – *Країна*) на місяць, за дослідженням Narodowy Bank Polski. Усе залежить від сфери, навичок, досвіду. Для прикладу візьмемо працівників

логістичного складу – одну з найпопулярніших вакансій, де не вимагають знання мови й досвіду роботи. У Польщі такий робітник отримує в середньому 3200 злотих – 30,94 тисячі гривень на руки. Роботодавець надає безкоштовно житло. У Чехії – 1000–1300 євро на руки – це 42,35–55 тисяч гривень із безкоштовним житлом і харчуванням. У Німеччині працівник складу отримує 1600–1700 євро – 67,8–72 тисячі гривень, але часто треба доплачувати за житло 200–250 євро.

” Найбільше в Польщу їдуть зі Сходу України

Чи можна сказати, що країни Європи відштовхуються

від своїх потреб, ринку праці, демографії?

– Зрозуміло, що наміри та бажання допомоги є. Але політика країн – відштовхуватися від своєї економічної та демографічної ситуації, що пов'язана зі старінням населення та браком кадрів на ринку праці. Так 2023-го в Польщі українці сплатили податків на 8,2–22,5 мільярд злотих. Варшава зацікавлена, щоб вони залишались у країні.

Українська сторона потребує безпеки та прихистку, а європейські країни отримують можливість заповнити робочі місця, підтримувати свою економіку та покращити демографічну ситуацію. Бо приїхало багато молодих жінок, матерів із дітьми. Певний відсоток із них планує повернутися додому, але з часом їх кількість меншає. ➤

› В Євросоюзі бракує і спеціалістів, і робітників у багатьох галузях. Чи не найбільше в усіх його країнах від цього страждає медична сфера. Потрібні спеціалісти в будівництві. Тут важливе значення має заборона виїзду за кордон для українських чоловіків, які, скажімо, в Польщі становили великий відсоток будівельників. Великий запит на інженерів, IT-фахівців.

Шлюби з іноземцями стають дедалі популярнішими.

– Якщо раніше важливо було, щоби шлюб брали люди однієї віри, а в польському випадку це католики, то тепер питання релігії відходить на другий план. Змішані шлюби – поширене явище, й щодо цього не виникає застережень. Такі сім'ї розвиваються позитивно, оскільки близька ментальність. Плюс Польщі притаманний певний матриархат у відносинах, а українкам це подобається.

Як змінився портрет українського мігранта?

– Почала виїжджати інтелігенція, люди з вищою освітою. На європейському ринку почало змінюватися і ставлення до трудового мігранта. Це вже не простий робітник, а фахівець. Таких запрошують і до офісної роботи. З одного боку, це тишить, а з іншого – Європа здобуває спеціалістів, а Україна втрачає. Якщо впродовж перших років війни виїжджали переважно жінки 30–49 років і діти, то тепер ідеться про жінок без дітей.

Чи відчувається в ЄС заборона на виїзд чоловіків з України?

– Так, відчувається. Наші клієнти-роботодавці почали впроваджувати зміни, щоб дати можливість працювати жінкам на тих вакансіях, де раніше працювали чоловіки. Для цього знизили норми виробітку, полегшили певні виробничі процеси.

Замінити українських чоловіків у Польщі важко, але уряд працює в цьому напрямі: розширює доступ до свого ринку праці для інших націй, збільшує ліміти для мігрантів з інших країн, почали змінювати міграційну політику. Наприклад, активніше приїздить колумбійці, які теж мають безвіз, працелюбні, і пробують замінити українських чоловіків на будівництві, в автопромисловості, сільському господарстві та на сезонних роботах. Уже тепер у Польщі втричі більше працівників із Колумбії, ніж це було 2022 року. Роботодавці сигналізують, що потрібно також залучати більше працівників з Азії, інакше економіці буде складно зростати.

Чи правда, що серед українців відбувається міграція з Польщі в Німеччину та країни Західної Європи?

– Цей перетік розпочався, коли вибухнула велика війна. Ідеться не лише про країни Західної Європи. З'явилася можливість відкрити візи у США та Канаду. Цим користувалися не лише вимушені мігранти з України, а й люди, які вже жили роками. Так поїхали у Штати, оскільки з'явилася легальна можливість.

З яких регіонів України нині виїжджають у Польщу найбільше?

– З наших опитувань бачимо, що найбільше тепер у Польщу їдуть зі Сходу України. Також великий потік людей із цього регіону прямує в Чехію. Жителі прилеглих до західного кордону областей передовсім вирушають у Німеччину та Нідерланди.

Чи змінилися запити працівників, стали вимогливіші чи навпаки?

– Так, змінилися. Якщо раніше запити були щодо локалізації та зарплати, то тепер стали ширші. Це викликано тим, що раніше перед українцями були відкриті Польща й Чехія, а нині до них додалися Нідерланди та Німеччина. Частково відкрита Велика Британія.

Варто розрізнити трудову та вимушену міграцію. У трудовій люди здебільшого орієнтуються на заробітну плату й економічну ситуацію у країні. Для вимушених мігрантів пріоритетом є безпека. Саме друга група нині обирає, зокрема, Польщу.

Крім того, коли Берлін запровадив соціальні пакети, тоді й Варшава почала надавати додаткові можливості. Наприклад, двопроцентні чи безвідсоткові іпотечні кредити доступні для громадян України нарівні з поляками.

Звісно, соціальні виплати мігрантам впливають на вибір ними країни. Та це не означає, що українці без них не виїжджали б. Головним є безпека для сімей і можливість особистого розвитку.

” Важливі безпека й рівень оплати праці

Чи можна говорити про повернення українців додому як поширене явище?

– Ті, хто хочуть додому й чекають на завершення війни, повернуться. Це стосується і жінок, і чоловіків. Жодна країна Європи не буде співпрацювати з Україною в контексті повернення біженців, якщо держава не гарантує безпеки. А вона може це гарантувати лише після завершення бойових дій. Це тема слизька і глибока. Майже 70 відсотків опитаних нами українців у Польщі та Німеччині говорять, що вступ України до НАТО та ЄС міг би працювати як фактор безпеки.

Другий важливий фактор – рівень оплати праці в Україні. Звісно, нині вона виснажена, але потрібна відкритість для іноземних інвесторів, які створюватимуть тут робочі місця.

Ми стежимо за рухом мігрантів. Спочатку багато людей вимушено виїхало. За півтора року була хвиля повернень, бо хтось не прижився, комусь було важко з мовою, в когось залишилися чоловіки та родини в Україні. Але після цього почалася знову хвиля виїзду – третя. Це вже свідомо міграція. Люди вже не так від бомбардувань тікають, як виїжджають з України з розумінням планування життя поза нею.

текст: Олександр КУРИЛЕНКО,
фото надала Мар'яна СЕМЕНЮК

Словник **Добра**

спецпроект до другої
річниці повномасштабного
вторгнення

Підтримка

це допомога, як моральна,
так і матеріальна.
Небайдужість до
близьких, рідних, колег.
Вислухати, допомогти
словом, порадою

Благодійний фонд

це організація, що
добровільно й
безкорисливо надає
допомогу тим, хто
потребує

Чути

Не просто сприймати
інформацію за допомогою
органів слуху. А активно
реагувати, підтримувати,
співпереживати, розуміти
емоції та почуття інших
людей

скануйте камерою та
читайте спецпроекти на
сайті

Помер за мольбертом від голоду

П'ЯТЬ БЛОГІВ, ЯКІ ПОПУЛЯРИЗУЮТЬ УКРАЇНСЬКУ МОВУ Й КУЛЬТУРУ

З початку повномасштабної війни все більше переглядів в інтернеті набирає український контент. – Освітній і культурно-просвітницький контент допомагає зрозуміти, що геноцид української нації триває 300 років, – говорить Софія Безверха, відома під ніком kparka.kparka. У своєму блогу розповідає про українську культуру, відтворює старовинне вбрання, прикраси, давні орнаменти вишиванок.

Софія Безверха, нік kparka.kparka, називає себе амбасадоркою всього українського

ФОТО: BAZAR MEDIA.INFO

”Коли здається, що весь світ проти нас, хочеться ще раз вдивитися в лица українців на світлинах столітньої давності. Сказати їм: ”Ми мусимо завершити цю боротьбу, яку ви розпочали століття тому. Ми зможемо відстояти право жити на своїй землі”, – написала в інстаграмі kparka.kparka. Софія називає себе амбасадоркою всього українського. Має 208 тис. підписників в інстаграмі та понад 136 тис. у тіктоку

1 Блогер Данило Гайдамаха, нік chornobrovui, популяризує українську мову, патріотизм. Данило ріс у російськомовному оточенні. У 16 років вирішив повністю перейти на українську. – Це був час усвідомлення й розуміння, що виражати себе інакше, ніж через мову своєї землі, ти не можеш, – каже Данило. Почав знімати про це короткі відео й робити освітні записи про правила української мови. Став першим українськомовним тікток-блогером із понад 100 тис. підписників. – Якщо ви не знаєте, чим допомогти Україні сьогодні, почніть із мови, перейдіть на українську, – говорить Данило.

2 Зрозуміти український живопис допомагає культурологиня Марія Дячук. У своєму блогу розповідає про картини, книжки, веде подкаст. Також організовує тематичні лекції, підтримує грошові збори для потреб військових. Під опублікованим на інстаграм-сторінці зображенням картини ”Сім'я” Федора Кричевського написала: ”Автор цієї картини помер за мольбертом від голоду в Ірпені 1947 року. Чому? Бо художникові передали пораду ”зверху”: якщо намалює Сталіна, то отримає помилування. Але він відмовився малювати вождя, через владу якого просидів 10 років за ґратами. Цією відмовою він обрав гордість та принципи замість засобів для існування. Дізнаватися історії митців минулого – краще розуміти події сьогодення”.

3 Освітній волонтерський проєкт "Мова – ДНК нації" започатковано 2014 року. Має свій сайт, сторінки в інстаграмі та фейсбуку.

Правила правопису, значення слів, фразеологізмів, синонімів, наголосів пояснюють на освітніх листівках. Інформація стисла, легко сприймається і запам'ятовується.

– Наш проєкт – мрія про те, що колись в Україні буде модно знати декілька мов, а говорити українською, – кажуть його засновники Наталія Клименко та Павло Мельник-Крисаченко.

На сайті є кілька розділів, що допоможуть покращити знання з української мови. А також можливість перевірити невеликий текст на помилки.

”” Модно знати кілька мов, а говорити українською

4 На сторінці істаграм-блогу *_serpanok* можна знайти інформацію про українську літературу, поезію. Цікаві факти з біографії митців, рецензії на книжки.

За донати на допомогу війську організують продаж тематичних листівок. Нагадують про важливість нашої згуртованості. Зокрема, під уривком листа Василя Стуса до свого сина:

"Хай ця мета, як океан, розбудить у Тобі океанічні сили. І не для того, щоб ти став великий, а для того, щоб Ти став океаном, щоб загубив себе у великому. А велике – це єдина комора схову, куди варто здавати свої речі". Додають:

"У нас нині з вами велика спільна мета, на яку потрібні океанічні сили. Не знецінюйте жодної крапельки, яка наближає до неї. Не зупиняйтеся і робіть-робіть-робіть".

5 Легко й часто з гумором пропонує вчити українську мову блогер Андрій Шимановський. Має понад 245 тис. підписників в інстаграмі й 398 тис. у тіктоку.

У коротких відео Андрій пояснює правила української мови, вживання тих чи тих слів, де ставити наголоси. Розповідає про різноманіття синонімів, російські кальки в мові та як їх позбутися.

Окрім блогерства, Андрій організує мовні марафони.

– Думаю над тим, щоб створити мережу безкоштовних розмовних хабів українською мовою. Хочу робити це саме в російськомовних регіонах – на сході, півдні країни, – розповідає хлопець.

підготувала **Тетяна ІВАНЧЕНКО**

Андрій Шимановський організує мовні марафони

Данило Гайдамаха: "Якщо не знаєте, чим допомогти Україні, почніть із мови"

Після другого провалу почав чотири рази на тиждень їздити за сорок два кілометри в бібліотеку

ПЕРЕД СМЕРТЮ МАТИ ПОПРОСИЛА ВЗЯТИ ПРИЗВИЩЕ БАТЬКА

Мати залишила мене після народження на вулиці, біля патрульного посту, а у Свалявський дитячий будинок привезли працівники міліції. Там мене назвали Віталієм Горватом, бо якась громадянка з таким прізвиськом стояла на обліку з вагітності. Ніяких відомостей про моїх біологічних батьків не було.

Інтернат чи дитячий будинок – це передусім школа виживання. Дехто з викладачів ображав вихованців морально й фізично, адже не всі педагоги йшли працювати в такі заклади за покликанням. Звісно, були діти, які проявляли характер і могли за себе постояти, але я до таких не належав. Серед майже 300 дітей треба було вміти про себе заявляти, інакше тебе могли затоптати ровесники. Заступитися за мене не було кому, тому поступово почав викарбовуватися характер.

Любив мати охайний вигляд, проте був змушений ходити в тому самому одязі весь місяць. Щоб бути чистим, прав речі ввечері, й уночі вони сохли на мені під ковдрою. Це був єдиний вихід. У 1990-х держава погано фінансувала сиротинці. Мовляв, є дитячий будинок – і добре. Ніхто не переймався, як дітей годували й одягали.

У Перечинській школі-інтернаті музична керівниця Ірина Судакова помітила в мені музичні здібності й запропонувала взяти участь у культурно-масовому заході. Вчителька готувала мене в позашкільний час, показувала, як правильно дихати, формувати звук. Можливо, я не все одразу розумів, але проявилися природні нахили. На своєму першому виступі заспівав "Ой у гаю при Дунаю".

Коли мені було 10, Перечинською школою-інтернатом почав опікуватися президент міжнародної організації "Християнська допомога українським

дітям (Shichting СНОЕ)" Ян Ебелтейш. Була мета: відібрати дітей із хорошими показниками в навчанні чи якимись здібностями для адаптації в сім'ях нідерландців, щоб потім вони могли змінити своє життя на краще. Завдяки Ірині Судаковій Ян Ебелтейш помітив мене. Так я за програмою обміну поїхав у першій експериментальній групі.

У Нідерландах жив у сім'ї Геріта й Герміни Паргаушів, яких і нині вважаю батьками. Вони допомогли зрозуміти, що сім'я – це передусім люди, які про тебе дбають. Мої нідерландські тато й мама цікавилися мною, запитували ніби елементарні речі – чи я виспався, чи хочу їсти, як себе почуваю, але цих питань я ніколи не чув в інтернаті. У сиротинці постійно жив у напруженні. А тут уперше підкреслювали, що я симпатичний, гарно співаю, вмію прибирати за собою. Звичайно, це мене мотивувало. Міжнародна програма допомогла зрозуміти, що я хочу бути особистістю, яка може принести користь.

Найбільші відкриття в Нідерландах – це кухня і свобода. У 10 років я дивився на годинник і чекав, коли почнеться обід. Батьки дивувались і казали, що я можу їсти, коли захочу, можна брати фрукти й інші смаколики в холодильнику. А я відчував когнітивний дисонанс. В інтернаті нам постійно не вистачало їжі, боявся, що в мене її відберуть. Те саме стосується одягу. Мої тато й мама накупили мені цілу шафу речей. Я був вражений, що можу будь-коли поміняти футболку й не потрібно її прати вручну. Адже, коли я лише приїхав у Нідерланди і пішов у душ, то взяв миску й почав прати речі. Мама була шокована. Сказала, що є пральна машинка і брудний одяг достатньо просто покласти в кошик. Пояснювала, що забруднитися – це цілком нормально. Також мої батьки спершу не розуміли, чому я підіймаю руку, коли

”Сказали,
що в мене
є час до 9:00
звільнити
ліжко-місце

Віталій СИМОНЯН

33 роки, музикант, аспірант, експерт із акредитації освітніх програм

Народився 20 березня 1991 року в Мукачеві. Мати залишила сина, коли той був немовлям. Про батька майже нічого не відомо.

Виріс у сиротинцях. 10-річним за міжнародною програмою обміну "Християнська допомога українським дітям (Shichting CHOE)" деякий час жив у сім'ї нідерландців.

Вивчився у профтехучилищі у Великому Березному на лісника-єгеря та у вищому комерційному училищі при КНТЕУ на бухгалтера. З червоним дипломом закінчив Ужгородське училище культури за спеціальністю "Актор-режисер" та Мукачівський державний університет – за фахом "Учитель музичного мистецтва", а також отримав диплом магістра за спеціальністю "Музичне мистецтво, викладач вокалу у ЗВО".

Нині здобуває освітньо-науковий ступінь доктора філософії, навчається в аспірантурі Мукачівського державного університету.

Два роки працював у Мукачівському драматичному театрі. З квітня 2021 року експерт з акредитації освітніх програм у Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти.

Неодружений.

Володіє нідерландською, англійською і німецькою мовами.

Захоплюється музикою. Пише вірші, видав дві художні книжки.

Живе в Мукачеві

хочу в туалет. Напевно, в них було більше відкриття, що існує світ, в якому людина закрита, невольна.

За два місяці програми обміну почав на побутовому рівні вільно розмовляти нідерландською. Після повернення в Україну продовжував жити в інтернаті, але постійно листувався з Герітом і Герміною. Раз на шість тижнів приїжджав Ян Ебелтейш і привозив нам листи від названих батьків, а ми передавали їм свої. Завдяки тому, що мене хочуть розуміти, я навчився ще й писати нідерландською. А за три роки після закінчення школи купив телефон і тепер ми часто спілкуємося з моїми названими батьками.

У Нідерландах жив поряд із німецьким кордоном. Разом із татом їздив у Німеччину, де він купував запчастини до автомобілів. Також ми ходили у крамниці солодощів. Тато не володів німецькою, а я зі школи знав деякі вислови. Те, що я можу сказати декілька простих фраз, стимулювало мене вчитися наполегливіше. Зрозумів, що за межами мого маленького світу в дитбудинку є люди, яким я цікавий. У школі почав старанніше вивчати німецьку, брав участь в олімпіадах. Для мене це було не обтяжливо, а навпаки – круто. А оскільки

любив співати і траплялися англійські пісні, то загорівся вивченням і цієї мови. Великий плюс у тому, що нідерландська мова – це поєднання німецької та англійської з фінським акцентом. Тому на слух англійська лягала легко.

Після закінчення дев'яти класів Перечинського інтернату сказали, що в мене є час до 9:00 звільнити ліжко-місце. Планували направити мене на навчання в ПТУ №5 на машинобудування. Я сказав, що не хочу. Ще з сьомого класу мріяв бути вчителем музики. Ілона Токар, старша на декілька років дівчина з нашого сиротинця, вже вчилася в училищі культури й порадила закінчити 11 класів, бо тоді шанси на вступ зростають. Так я в 15 років утік із Перечинського інтернату й на потягу дістався до Великого Березного, де була 11-річна школа-інтернат.

В інтернаті у Великому Березному нас ніколи не ображали. Там випустив свою першу збірку поезій "Дорога мого життя". Завдяки педагогам брав участь у всеукраїнських фестивалях юних пожежників та інспекторів дорожнього руху, мистецьких конкурсах. Проте за час мого навчання у Великому

Віталій Симонян вважає своїми батьками подружжя Геріта й Герміні Паргаушів із Нідерландів. У них він жив у дитинстві за програмою обміну й досі продовжує спілкуватися

- › Березному вийшло нововведення – вступникам до училища культури обов'язково здавати зовнішнє незалежне оцінювання. Звичайно, в інтернатах підготовки до ЗНО практично не було.

Уже тоді почав читати нормативні документи й вивчав свої права. Дізнався, що дитиною-сиротою може бути та особа, яка нерозривно продовжує навчання. Першого року після закінчення школи не здав ЗНО і мене не прийняли в училище культури. Щоб не втратити статусу дитини-сироти, вступив у ПТУ на лісника-єгеря. Готувався до зовнішнього незалежного оцінювання протягом року, але знову не склав його через чергові зміни та нововведення. Після другого провалу почав чотири рази на тиждень їздити за 42 кілометри в ужгородську бібліотеку. Мене там уже всі знали. Я пропускав обід, але знав, що отримаю знання і зможу потрапити в омріяне училище культури. А там є музика. Коли втретє готувався до ЗНО, то вже завершив

” За два дні опанував сольфеджіо й теорію музики

навчання на лісника-єгеря, тому продумав іще один шлях. Написав офіційного листа тодішньому міністру освіти й науки Дмитрові Табачнику, й мені дозволили вдруге вступити на бюджетну форму навчання. Я пішов у вище професійне училище при Київському національному торгово-економічному університеті.

Під час вступу до училища культури виявилось, що я не можу потрапити на музичний факультет, бо не маю музичної освіти. Тому вибрав режисерську спеціальність. Проте я все одно співав, часто брав участь у різних заходах – і студенти училища плутали мене з музикантом. Але проблема була в іншому – я не знав нотної грамоти. Педагогиня Аеліта Шпішак запропонувала готуватися до вступу в Мукачівський державний університет. 2013 року з червоним дипломом закінчив училище культури й за два дні опанував сольфеджіо і теорію музики. Вдень ви-

кладачка все розповідала, а вночі я це вчив і грав на слух партії на фортепіано, щоб здати вступний екзамен в університет.

Уже в університеті опанував нотну грамоту. У мене були провідні викладачі Ярослав і Магдалина Білички. За шість місяців мені треба було опанувати гру на інструменті, чого в музичній школі навчають п'ять років. За цей період я не знав, що таке сон: лягав пізно, прокидався о п'ятій ранку і знову грав. Я був виснажений, але попри це вчився в режимі нонстоп. Були моменти, коли хотів відрухватися, але завдяки педагогам витримав. Я був солістом хору й ансамблю не тому, що був класний чи популярний, а через те, що мав мету та працював над її досягненням. Таким чином, мене запросили в магістратуру, яку закінчив із червоним дипломом.

Після університету вирішив відпочити від музики. Хотів податися в поліцію або піти в Збройні сили України на контракт. Але мене зупинили й запросили на роботу в місцевий драматичний театр. За два роки ректорка Мукачівського університету Тетяна Щербан запропонувала навчатися в аспірантурі. Шість місяців я готував публікації, вдосконалював володіння іноземними мовами, і врешті вдалося вступити на безкоштовне навчання.

Саме в Мукачівському державному університеті почався мій професійний розвиток як музиканта й науковця. Завжди мав переконання: якщо не відкриваються одні двері, треба стукати в інші. Проте всі мої досягнення – це командна робота людей, які мене оточують, вірили й вірять у мене, хоча насправді абсолютно ніяк не зобов'язані. Хочу, щоб моя історія була стимулом для інших: якщо у вас щось не виходить, не страшно, пробуйте ще. Так, я розчаровувався, але це не завадило мені набиратися нових сил і йти вперед.

Моя біологічна мати померла 2019-го. Вперше зустрівся з нею, коли мені було 18 років. Тоді була вимога: всі діти-сироти, які досягають повноліття, повинні з'явитися в районні суди, щоб підтвердити статус сироти й держава могла продовжити фінансування. Мене викликали в суд за місцем народження в Мукачеве. Якимось дивом змогли розшукати мою матір, і вона також прийшла. Ми з нею навіть перетнулися на сходах до залу судового засідання. Вона перепитала мене: "Ви не знаєте, де хлопчик, який є моїм сином?" Відповів, що не знаю. А вже в залі все з'ясувалося. Це був шок: раптом з'явилася людина, яка є моєю мамою. Після суду мав можливість поспілкуватися зі своєю біологічною матір'ю. Вона плакала, казала, що хо-

тіла мене знайти, побачити, пропонувала жити разом. Але я відмовився. Спочатку я її не пробачив, були образи, емоційний сплеск, зі мною працював психолог. А за рік я усвідомив, що людина недосконала і треба вміти прощати. З такою думкою приїхав до своєї мами, попросив вибачення за грубе ставлення в залі суду. Після цього ми рідко бачилися – раз на рік чи навіть два. Приїжджав до неї, коли справді відчував в цьому потребу. Почали тісніше спілкуватися, коли вона сказала, що важко хвора. Тоді мати зізналася, що мій рідний батько – це її коханець, від якого вона випадково завагітніла. Це був солдат-вірменин. Сказала, що я схожий на тата, особливо наполегливістю. Перед смертю мати попросила, щоб я взяв його прізвище – Симонян. Це було непросто. Суд щодо зміни прізвища тривав три роки, але я таки став Симоняном. На жаль, розшукати батька поки що не вдалося.

Нині як волонтер відвідую дитбудинки. Багато речей стали іншими, але діти не змінюються, їм завжди потрібна увага. Можна принести в сиротинець кілограм цукерок, пофоткатись і зникнути, але дітям такої благодійності не треба. Їм хочеться знати, що вони комусь потрібні.

” Не знав, що таке сон: лягав пізно, прокидався о п'ятій ранку і знову грав

Будь-яка освіта повинна бути нерозривно пов'язана з національно-патріотичним вихованням. Нині спілкуюся з різними науковцями. Серед них є такі, які кажуть: "А я не могу перейти на українский. Мне тяжело". Намагаюся переконати: "У твоєму регіоні,

буквально за стіною, бомблять. Ти повинен пробувати розмовляти українською". Розумію, що тут первинна проблема – це освіта. Ці люди навчалися у російських школах, їм нав'язували все російське, й воно дотепер у них сидить. Через це освітній фронт – надважливий, починаючи з дошкільних закладів. Через історію, мову, культуру ми генеруємо себе як нову модель української нації. Якщо я як науковець не показуватиму своїм прикладом любові до України, то як мої студенти мають це робити?

Слова з Біблії "Не все так буде" мотивували мене ще з дитинства. Коли мені було погано, важко, щось не вдавалося, я подумки повторював їх. Я не ідеальний християнин, проте розумію, якщо тобі тепер добре, ти повинен бути вдячним Богу й людям, які тебе підтримують. Нині ти успішний, а завтра ти знову можеш впасти. Людина повинна мати не тільки мистецькі цінності, але й духовні, бо так виховуються мораль, добро, чесність і щирість.

текст: Ірина МАМРИГА,
фото надав Віталій СИМОНЯН

”Коли зайшла в гримерку, полилися сльози”

**ХОЧУТЬ ПРОСУНУТИ КОНКРЕТНИХ СПІВАКІВ,
ХОЧ ВАРТО ПРОСУВАТИ Й ПОКАЗУВАТИ УКРАЇНУ**

Коли Ярослава Притула востаннє

Грала на барабанах

Декілька днів тому. Коли мама мене лише привела в музичну школу, члени приймальної комісії, мабуть, помітили в мені відчуття ритму й запропонували вчитися гри на барабанах. Але тоді ми все ж обрали фортепіано. А якось недавно згадала ту історію і зрозуміла, що маю інтерес до барабанів, тому записалася на заняття. Віртуозно грати на цьому інструменті не так просто, як здається. Але мені подобається і вдається грати, я драйвую від цього. До того ж це добра терапія, щоб позбутися негативних емоцій і зарядитися чимось класним.

Робила ремонт

Нині майстри завершують монтувати гардеробну. Минулий рік для мене був багатий на переїзди й ремонти. Я перфекціоністка, кожну справу намагаюся контролювати. Це стосується як творчості, так і інших аспектів.

Усім займаюся сама – від ідеї до пошуку людей, які можуть допомогти втілити її в життя. Щодо ремонту, то приділяю увагу кожній дрібниці. Пофарбувала стіни у кремовий колір і хотіла знайти такого ж відтінку вимикачі й розетки. Майстри переконували, що це нереально і я ніколи не вгадаю з кольором, бо ж текстура різна. Рекомендували брати класичні білі. Проте я знайшла саме ті, які мені потрібні, й відтінок підбрала ідеально. Взагалі, я настільки вникала в кожну деталь, що тепер можу давати фахові поради й навіть організувати ремонти ”під ключ”.

Отримувала в подарунок пісню

Сама пишу слова та музику, працюю над аранжуванням, а тут мені зовсім несподівано подарували пісню. Друг з Америки Андрій Яремії створював її для іншого виконавця. А коли все було готово, він зрозумів, що вона більше підходить для мене. Сказав колегам: ”Ця пісня для Славії. Це її тема, все наче про неї і її життя”. Проте я довго не могла розпочати роботу над цією піснею. Знаю, що завжди потрібен час, щоб прожити твір, повністю сприйняти його. Нині я вже знайшла команду, яка працює над ідеєю кліпу. Пісня називається ”Білий танець”.

Розчаровувалася

Торік надіслала пісню ”Сила роду” на відбір для Євробачення, але, на моє здивування, вона не потрапила навіть у двадцятку. Ці 20 пісень обирає комісія. Чітких пояснень цього рішення немає. Мовляв, на такий конкурс потрібна інша музика й взагалі людям у Європі вже нецікава наша війна.

На жаль, багатьох виконавців, які могли б заявити про Україну, просто не допускають до нацвідбору. Здається, ніби хочуть просунути конкретних співаків. На європейській арені ми маємо нагадувати про свій біль, війну, про те, що гинуть люди, й водночас показувати красу своєї нації, нашої пісні, що звучатиме українською мовою.

Нині пісня ”Сила роду” набрала понад мільйон переглядів у ютубі. Тішуся, коли майже щодня на неї надсилають кавери, люди її переспівують. Ця пісня про нас усіх, вона відгукується в серцях багатьох українців. Примітно, що під відео немає негативних коментарів українською мовою, але багато насмішок російською. Розумію, що ця пісня зачіпає наших ворогів, і це добре. Вони відчувають силу українців, тому намагаються підірвати нашу впевненість. Але їм це не вдається.

Ухвалювала важке рішення

23 лютого 2022 року до мене в Київ приїхала мама. А наступного дня ми, як і багато українців, прокинулися від вибухів. Сусіди облаштували підвал – знесли туди обігрівачі, лавки

з двору, кожен приніс ковдри. У нас було багато дітей і навіть новонароджені. Так – перебіжками з квартири в підвал – ми жили 10 днів. Усі сусіди здружилися, стали ніби однією родиною, всім ділилися.

Але в підвалі було холодно, й мама сильно захворіла. Я вирішила, що маємо виїжджати з Києва. Було багато думок – їхати потягом чи на авто. Знала, що заправитися буде складно, а пального в машині залишалося обмаль. Проте наважилася ризикнути. Людей із нашого будинку залишилося небагато, тому зі мною в машині їхали тільки моя мама й сусідка. Коли ми виїжджали, консьєржки вийшли нас провжджати. Вони перехрестили нас, і ми обійнялися. Відчувала провину, що залишаю цих жінок у Києві, хоч насправді я не розуміла, куди їду. Була страшенно втомлена, адже від 24 лютого практично не спала, проте мала відповідальність – довезти маму й сусідку в безпечне місце. Я вчепилася в кермо і мчала з неймо-

” Майже щодня на цю пісню надсилають кавери, люди її переспівують

Ярослава ПРИТУЛА, сценічне ім'я Slavia

38 років, співачка

Народилася 19 лютого 1986-го у Львові.

Батько – водій, мати – бухгалтер. Навчалась у Львівській музичній школі-інтернаті імені Соломії Крушельницької. Закінчила Львівське музичне училище імені Станіслава Людкевича та Київський національний університет культури і мистецтв. Вчилася у школі акторської майстерності Ukrainian film school.

Разом зі співаком Михайлом Хоמוю була солісткою гурту "Друзі". Створила вокальну студію для дітей "Слава" в місті Новояворівську на Львівщині. Там викладала 10 років. 2020-го з пісні "Я тобі не мамка" почався новий етап творчості. Торік презентувала альбом "З нами сила роду". З початком повномасштабної війни дає благодійні концерти.

Захоплюється подорожами і спортом.

Розлучена. Колишній чоловік – фронтмен гурту Dyzio Михайло Хома, 40 років.

Живе на три міста

вірною швидкістю. У небі бачила загрозу від вибухів, і це мене підганяло. За 15 годин ми підїхали до Львова. Телефони розрядилися, бензину майже не було. Болів кожен м'яз. Мене зупинили на блокпосту та сказали, що далі не можна їхати, бо комедантська година. Але побачивши мій стан і дізнавшись, що ми вже недалеко від маминого дому, відпустили.

Дивувалася

Постійно, коли до мене звертаються мовою окупанта. Ще коли навчалася в університеті й мені щось говорили російською, ніколи на неї не переходила. Для мене ті люди здавалися дивними, ніби якимсь перекотиполе. Завжди вважала, що наша мова красива й модна, а ті українці, які розмовляють російською, загубились і не розуміють, хто вони.

Стримувала сльози

Ближче до середини літа 2022 року почала брати участь у благодійних концертах на підтримку Збройних сил України. Найважче було співати в госпіталях і реабілітаційних центрах. Боляче бачити наших хлопців без рук, ніг, на інвалідних візках. На першому такому концерті виступала із заплученими очима. Здавалося, що подивлюся на хлопців і розплачуся. Співала з клубком у горлі, але трималася. А коли зайшла в гримерку, полилися сльози. До цього важко звикнути, але наші чоловіки сильні і тілом, і духом. Звісно, іноді поранені не хочуть нікого бачити й чути, але є чимало тих, хто випромінює оптимізм. Головне, що ці люди живі, бо найстрашніше – дізнаватися новини про загибель воїнів і цивільних людей. Щоразу болить, очі наливаються сльозами й водночас відчую лють і ненависть до московії.

Спілкувалася з колишнім чоловіком

Михайло телефонував на мій день народження. Зазвичай ми довго спілкуємося телефоном, хвилин 40 як мінімум. Але того дня я спершу не хотіла підіймати трубку. Ми зібralися у вузькому колі, і для мене це було не стільки свято, як можливість поспілкуватися і підтримати близьких друзів. Напередодні вони отримали трагічну звістку про загибель родича. Його тіло не можуть упізнати, потрібно чекати результатів експертизи ДНК. Друзі не хотіли приходити, щоб не псувати моїх уродин, але я переконала їх, що ми маємо зустрітися, обійнятися, вислухати одне одного, вилити цей біль. І ось, коли подзвонив Михайло, було незручно перед гостями відповідати, та все ж друзі вмовили взяти трубку. Розмова не була коротка. Ми з Михайлом залишаємося близькими й рідними людьми.

Танцювала

Ще коли ми з Михайлом бували разом на якихось вечірках, він казав, що зі мною важко танцювати. У нього є сусідка, така дебела дівчина, яка брала його попід руки, й вони кружляли. З нею йому було простіше. Коли Михайла взяли в шоу "Танці з зірками", він хотів перемогти, але протримався недовго. Тоді я зрозуміла, що проблема була не в мені. Хоча комплекс, ніби я не вмю танцювати, залишився. Тому перед початком великої війни пішла на заняття з танців хайхілс. Добросовісно відходила місяць і покинула. На заняттях зламала підбори й порвала красиві туфлі. Зрозуміла, що танці – це не мое.

текст: Ірина МАМРИГА,
фото надала Ярослава ПРИТУЛА

”Пішов у військкомат, бо не міг дочекатися повістки”

ЯК МИНУВ ДЕНЬ НА ПОЗИЦІЇ МІНОМЕТНОГО РОЗРАХУНКУ ПІД КУП'ЯНСЬКОМ

– Ярік, постріл! – 120-міліметрова міна миттєво вислизає з рук у ствол. Повітря розриває грім виходу боєприпаса. У вухах дзвенить, навіть якщо стояв за десятком метрів від міномета. Наступна команда: ”В укриття!” Потрапити під ворожий вогонь у відповідь ніхто не хоче.

Розмитими дощем земляними сходами скочуємося в бліндаж.

– До лопати ґрунт прилипав так, що неможливо було кидати. Як натекло, то багнуку руками вигрібали, – каже 55-річний командир розрахунку на позивний ”Гієна”.

Зосереджено дивиться у смартфон – туди має прийти повідомлення від взводного.

– Якщо влучили, то напише: ”Оху...но”, – усміхається штаб-сержант.

На годиннику 7:26. Іде третя доба бойового виходу розрахунку мінометної батареї 1-го батальйону 32-ї окремої механізованої бригади. Стоїмо у вузькій посадці під Куп'янськом, до росіян – майже 5 км. Зазвичай хлопці, а це, крім командира, ще навідник і двоє номерів обслуги, чергують по чотири доби, в теплу пору року – по тижню.

Навідник із позивним ”Туман” готується працювати з прицілом – це найцінніша деталь міномета

У бліндажі під ногами липке місиво, деінде зі стелі крапає. Стіни оббиті плівкою, чути, як за нею шурхотять і пищать миші. Але чотири розкладних солдатських ліжка, буржуйка, газовий балон, збитий із дощок стільчик, непоганий доступ до мережі через старлінк роблять сховок мінометників доволі комфортним.

– Міномет в окопній війні залишається ефективним, бо кидає навісним, а не балістичною траєкторією, як нарізна зброя, – каже ”Гієна”. Присіли на дальню розкладачку.

Боець зізнається, що для нього кожен постріл із міномета – як стрибок із парашутом:

неповторні емоції, які ще живі в пам'яті колишнього десантника.

У військовій кар'єрі, здавалося, поставив крапку ще далекого 1991-го. Але настало 24 лютого 2022 року.

– Сім'ю відправив за кордон і пішов у військкомат, бо не міг дочекатися повістки. Мені вже за 50, і по здо-

ров'ю не проходив, але так там усіх дістав, що мене мобілізували, – розповідає. – У 32-й ОМБр спочатку виконував обов'язки головного сержанта мінометної батареї, проводив співбесіди з новоприбулими. Хлопців із досвідом роботи на мінометі був мізер – доводилося вчити. А ще мене цікавив якісний підбір водіїв, які зможуть вивозити на позиції особовий склад і міни в екстремальних умовах без тремтіння рук.

”Гієна” родом із Нікополя на Дніпропетровщині. Після звільнення з радянської армії заробляв дизайном і збиранням меблів. Останні роки жив у Броварах під Києвом, відкрив продуктову крамничку. Тепер бізнес – на дружині, вона і 19-річна донька-студентка повернулися в Україну. 27-річний син-програміст залишився в Ірландії, через стан здоров'я не підлягає мобілізації. Рідні не зраділи новині про те, що батько пішов у Збройні сили України. Відповів їм: ”Краще я тут, ніж кадіровці в мене вдома”.

– У разі прямого влучання в башту танка 120-міліметрова міна люк проламає, тільки ж то треба так поцілити, бо хіба оптику б'є, – повертаємося в розмові до бойового досвіду героя. – Підбити техніку – велика удача. Міномет не підходить для ураження рухомих цілей. Його основна прелесть, що здатен стріляти на 360 градусів – можемо тримати кругову оборону. Головне – аби

”Основна прелесть міномета – що здатен стріляти на 360 градусів

Командир міномета "Гієна" (ліворуч) пояснює своєму навіднику "Туману" нові координати цілі

відстань до противника була приблизно 6 кілометрів. Відпрацьовуємо переважно по живій силі. Раз працювали по десанту, що висадився з броньованої машини піхоти. Декого покосили. Під'їжджає друга беха, бачить, що тут прилітає, розвертається – і тікати. Чавить свою піхоту – кишки на гусеницях. Мені здається, своїх вони тоді подавили більше, ніж ми поклали.

Інтересно було, коли ми ганяли ворожу піхоту, а вони, як таргани, встигали розбігатися. А потім усі разом в окоп повскакували, душ 15, і наш крайній "кабак" – прямо туди. Або якимось нас відкомандирували під Борову. Командир дружнього батю показує на трансляції з дрона бліндаж на іншому березі. Довкола місячний пейзаж – усе у вирвах від арти. "П...дари там засіли – не можемо вибити. Не дають життя моїм хлопцям", – жаліється. Ми з третьою міни влучили. Четвертою добили. Бо такі міномет іноді краще за гармату. Нам, правда, відповідка теж прилетіла. Пошкодила міномет.

На годиннику 9:21. Схоже, що артилерія російських окупантів промацує посадку й розриви стають ближчими до нашої позиції.

– Сьогодні якимось шумно, – мимохідь коментує "Гієна" те, що звуки приходять усе гучніше.

„Чавить свою піхоту – кишки на гусеницях“

– Учора ж вітер сильний після обіду був, – згадує хтось із хлопців (опади, туман, пориви вітру ускладнюють роботу аеророзвідки й, відповідно, корегування артилерії. – *Країна*).

9:30. Стіни добряче здригнулися, в очах на мить потемніло. У бліндажі після матюків запала могильна тиша.

На обличчях – напруженість очікування наступного вибуху. Але черговий прихід – на відчутній віддалі, й загальне заціпеніння минає. Номер обслуги "Вій" (киянин, 43-річний Юрій. – *Країна*) встав і, наче танцюючи, обмацує кишені

кітеля і штанів – шукає запальничку. Відсунув ковдру, якою завішено вхід, визирнув.

– Сука! Ящики горять! – обертається.

Хапаю під ногами півторачку води, й вилітаємо нагору. Чорний дим валить зі складених за лічені метри від бліндажа ящиків із боєкомплектком.

Починаємо їх розтягувати й відкривати, шукаємо джерело вогню.

Із розкиданого довкола гілляччя зрозуміло, що ворожу міну прийняло на себе дерево – росло прямо над бліндажем.

Дошки ящиків пробив гарячий уламок, від якого почали тліти порохові "ковбаски". Якби вчасно не помітили і зволікали, то могло би спалахнути по-справжньому та вибухнути. ➤

- Ящики з БК залишили просто неба, бо, якщо ховати їх під землю, то під час інтенсивної роботи незручно було би слизькими сходами швидко носити 20-кілограмові міни.
- Треба передивитися їх, щоб не залишилося коцнутих тим осколком, – “Гієна” шапкою витирає піт із чола. Знову ховаємося під землю. За останні місяці на лінії фронту значно збільшилася активність російських дронів-камікадзе.
- У селі нещодавно козу FPV захерячив. Переплутали вночі з нашими хлопцями в білих маскувальних халатах (спілкуємося наприкінці лютого. – *Країна*). Питаю, що думас про ухилиянтів.
- У мене в магазині працює продавчиня. Її син – молодший за мене. Ми не те що дружимо – побухували, в “Танки” грали. Як почалася війна, його дружина в Польщу рвонула. Він каже матері своїй: “Генка завтра в военкомат, и я с ним”. Вона: “Он прапорщик бывший, умеет воевать, а ты дома сиди!” Жінці 60 з копійками. Отаке дорослому синові каже, а він слухається. У відпустку прийдеш, по Броварах ідеш – знайомі обіймають-цілують, ну й питають улюблене: “Ну як воно там?” Хоча новини з фронтів ці інтернет-воїни знають краще за мене. Спитаєш, коли вони мобілізуються, – “А на х... воно нам треба?” Рибу в мій магазин двоє експедиторів привозило. А це вже один їздить. Дружина поцікавилася, де другий дівся. Звільнився, бо повістки боїться. На пивзаводі “Оболонь” та сама проблема – водіїв немає. Вакансія відкрита – телефонують. Якщо чують, що нема броні, то відмовляються

” Росіяни хотіли розстріляти, але це помітили наші дрончики

від роботи. Отакий мужик пішов – готовий пожертвувати благополуччям сім’ї, сидіти переляканим, без грошей. Хоча, звичайно, зароблені тут гривні нелегко даються. У війську часто зустрічаю хлопців, які на гражданці заробляли більше, ніж ті 120 тисяч. У Куп’янську купити можна все, що хочеш. Але ціну як загилять. Сюди приїздять торгаші – наживатися на військових. Так би узяв за шкібарки – і в окоп: “На й ти зароби стільки!” Бійці економічного фронту, – посміхається.

14:36. Розмову перериває крик півня. Так смартфон командира сигналізує, що на ватсап прийшло повідомлення від взводного. – Ярик, одну вогонь по крайніх координа-

тах, – дублює Геннадій команду навіднику “Туману”. Це позивний 31-річного Ярослава з Обухова. У 2016–2017 роках він на Донбасі воював мінометником у 128-й гірсько-штурмовій бригаді.

Розповідаю йому, що кілька тижнів тому їхня батарея врятувала бійця моєї мехроти. У лісі під Синьківкою той потрапив у полон, росіяни хотіли розстріляти, але це помітили наші дрончики – швидко скинули координати, й мінометники відкрили вогонь по скупченню ворожої піхоти. Скориставшись панікою орків, побратим, “Балу”, втік. Поранений, але дістався своїх.

– Ніколи потім не дивлюся відео своєї роботи, – каже “Туман”.

– Головне – знати, що допоміг пацанам, а деталі – то вже таке. От зараз кинули “кабанчика” й чекаємо, що “пташка” скаже.

Пролунала команда “Постріл!” – і номер обслуги “Вій” (ліворуч) опускає боеприпас у ствол міномета

Мінометник 32-ї ОМБр Ярослав перевіряє ящики з боєкомплектом після ворожого обстрілу їхніх позицій

14:48. Команди про роботу по нових орієнтирах починають сипатися одна за одною.

На телефоні висвічуються повідомлення: "Вогонь", "Повторити", "Отлічно", "Поки в укриття", "Залишатися на цих установках".

15:03. У бліндажі знову телефонне кукурікання.

І меседжі: "Три крайніх у ціль", "Два педіки – трьохсоті. Вітаю", "Приціл плюс 2, поки стоп вогонь", "Що там по БК у залишку?", "Ще бігають, треба до...бошити".

15:57

– Наче в якогось командира влучили, потім іще по живій силі відпрацювали. Кажуть, що вдало – душ десять поклали. Командир сказав: "Ще додатково скид на них із дрона зробив. Так і треба окупантам, які прийшли на нашу землю", – підсумовує "Туман".

– День почався з праці, але вранці зробили лише два постріли, потім – довга перерва, справжня робота – вже після обіду. Біля перехрестя, де кацапи постійно дорого перебігають, самі бачили, як вгатили 16 мін.

Найкращі міни – це американські. Бесподобні – кожна друга чітко в ціль. Але небагато з такими працювали.

Залежить від поставок. Буває, стріляємо мінами ще радянського зразка ОФ 843Б.

Від міномета важко втекти, тому, щоб вижити, треба уважно слухати виходи чи свист міни. На правильне рішення для порятунку – приблизно 30 секунд. Якщо немає окопу, то треба впасти в якусь яму – це зменшить імовірність поранення. Після прильоту лежить хоча б

2 хвилини. Дочекайтеся, коли впадуть усі уламки, та прислухайтеся – бо один постріл рідко буває. У мить розриву навряд почувете другий вихід.

Не ховайтеся біля дерев і стовпів – імовірний рикошет.

У нас був випадок, що випустили з десятка мін по одному москалю – жоден уламок не дістав, але дерево його геп – і привалило.

Сутеніє. У темряві мінометники відкривають вогонь лише в разі потреби – полум'я від пострілу легко демаскує позицію.

Чекаємо на бронетранспортер М113, який має підвезти бензин для генератора. Харчів, питної води й боєкомплекту поки що достатньо для ще однієї доби бойового чергування.

” Після прильоту лежить хоча б дві хвилини

текст: Іван СТОЛЯРЧУК,
фото: Дмитро НІКІШИН

”Його щедрота в розсипанні перлів розуму й таланту, в марнотратстві їх – чарували”

ЙОГАНСЕН ОБРАЗИВСЯ НА ДОВЖЕНКА ЗА ПЕРЕРОБЛЕННЯ СЦЕНАРІЮ

”Я й тепер не люблю взиватися поетом чи письменником, тільки з інших причин. Мені вже не здається, що це завелика честь для мене – тепер мені шкода, що я не інженер, що я не можу будувати нове велике життя, а випало мені тільки шкрябати пером по папері. І те, що я майстер добрий і майстер чесний, мало мене заспокоює. Я б хотів бути майстром життя, а не літератури. Але це мені не дано”, – писав в автобіографії поет Майкл Йогансен, справжнє ім'я Михайло. Народився він 16 жовтня 1895 року в Харкові. Батько Гервасій Йогансен походив з остзейських німців. Аби уникнути військової служби, він переїхав із Москви до Харкова, де влаштувався в місцеву гімназію працювати вчителем німецької мови. Там познайомився з Ганною Крамаревською родом із Старабільщини. Михайло був первістком у родині.

Як і всі діти Йогансенів, спочатку він отримав домашню освіту, а згодом вступив у гімназію, де працював батько. Там навчався разом із майбутнім поетом-футуристом Григорієм Петніковим і письменником Юрієм Платоновим. Із часом вони стали найкращими друзями. Також у хлопців з'явилося спільне захоплення – футбол.

”Ми втрюх купили – на паях, економлячи на сніданках, справжній футбольний м'яч (Мишко, я і Юра Платонов). У ті часи шкіряний м'яч – це була новинка, щось схоже на польоти авіатора Сергія Уточкіна, які відбувалися за містом. Я згадав наш футбольний м'яч, а потім і бутці...” – писав у спогадах Григорій Петніков.

У гімназії Михайлові подобалися природничі науки й математика, також він мав неабияку здібність до лінгвістики. Хлопцеві легко давалося вивчення іноземних мов. ”З Майка був до чорта здібний лінгвіст”, – так говорили про нього сучасники, адже він чудово знав старогрецьку, латину, німецьку та французьку мови. А в гімназії вивчав іще й українську. З 14 років Йогансен почав давати приватні уроки з латини. Серед його учнів був майбутній літературознавець Ієремія Айзеншток.

Влітку 1917-го, після закінчення історико-філологічного факультету Харківського імператорського університету,

Михайло Йогансен почав працювати вчителем у гімназії ім. Бориса Грінченка. Це був єдиний у Харкові навчальний заклад, де викладали українською, а також разом вчилися хлопці та дівчата. Серед викладачів гімназії була педагогиня Христина Алчевська. Саме під впливом колег-учителів Йогансен почав писати перші вірші українською. Це його так захопило, що він спалив попередні вірші, які створював німецькою та російською. Був упевнений, що українською поезії виходять природнішими.

Події Української революції боляче вдарили по родині Йогансенів. Родина бідувала. Михайло разом із батьком саджав картоплю, нею харчувалася вся родина. Від такої одноманітної їжі та хвороб померли батько, брат і сестра.

1918-го Михайло Йогансен переїхав до Полтави, бо дістав доручення викладати там історичний курс української мови. Тоді він багато часу приділяв мовознавчим студіям, а також досліджував особливості говірок Миргородського повіту та складав один із перших підручників української мови. Зміни відбувалися й у поглядах Йогансена. Після приходу денікінців зацікавився соціалістичними ідеями, зокрема Леніна

та Маркса. Згодом Михайло викладав у гімназії курс марксистської політичної економії.

1920-го повернувся до Харкова і став одним із найактивніших учасників тодішнього літературного життя. Усе частіше називав себе Майком. Дебютував віршем ”Голод”, а також позиціонував себе як літературознавець. Йогансен викладав історію української мови у школі художнього слова при клубі ”Комуніст”. Він став членом мистецького сектора. Саме тоді довкола газети ”Вісті ВУЦВК”, редактором якої був Василь Еллан-Блакитний, гуртувалися талановиті поети – серед них Володимир Сосюра, Микола Хвильовий і Майк Йогансен. Ця трійця в маніфесті альманаху ”Жовтень” під назвою ”Наш універсал” проголосила себе творцями нового пролетарського мистецтва.

”Розмова, в якій брав участь Майк, то була справжня насолода – про що б він не говорив. Іскристий, блискучий розум Майка, його всебічний, всеохоплюючий талант, щедрота в розсипанні перлів розуму й таланту, в марнотратстві їх – ча-

” Був упевнений, що українською поезії виходять природнішими

рували: з Майком можна було говорити день і ніч”, – згадував письменник Юрій Смолич.

1923-го було створено спілку українських пролетарських письменників “Гарт”. Йогансен став одним із її засновників і увійшов до центрального бюро організації. Члени спілки – відомі письменники, серед яких були Володимир Сосюра, Микола Хвильовий, Павло Тичина, Олександр Довженко. Тоді Йогансен багато друкувався, вийшли його збірки “Революція” і “Крокове коло”. Спілка існувала недовго, після смерті голови Василя Еллана-Блакитного та внутрішніх незгод вона розпалася. Майк спершу приєднався до групи “Урбіно”, а в жовтні 1925-го вступив до новоутвореної Вільної академії пролетарської літератури – ВАПЛІТЕ.

Саме у ВАПЛІТЕ молодий Йогансен утвердився як прозаїк з оригінальним почерком. Вийшли збірка оповідань “17 хвилин” та пригодницький роман “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших”. Сам Майк згадував: “І у віршах своїх, і в прозі, і в теоретичних статтях неуклінно старався підняти українське слово до європейського рівня. Не дбав за гроші, славу і не шукав дешевих ефектів”.

1928 року Майк Йогансен відкрив для себе кіно. Разом з Юрієм Тютюнником написав сценарій фільму “Звенигора”, який згодом зняв Олександр Довженко. Але на Одеській кіностудії текст не сподобався, тому Довженку довелося переробити 90% написаного. У новій редакції сценарію зробили ідеологічно “правильні” акценти щодо загострення класової боротьби. Йогансен образився на Довженка за перероблення сценарію і вирішив зняти своє ім’я як сценариста. Майк розчарувався в кіно й захопився театром. Написав сценарій-ревію “Алло на хвилі 477”, а у співавторстві з Миколою Хвильовим та Остапом Вишнею – оперету “Мікадо”. Також приділяв час перекладацькій діяльності.

1927-го спілка почала випускати журнал “Вапліте”, в якому публікували художні твори, критику, теоретичні статті. У середині 1920-х остаточно утвердилася сталінська диктатура й розпочалася боротьба з різними виявами опозиції, ВАПЛІТЕ опинилася під пильним контролем партійного керівництва. 28 січня 1928 року було конфісковано вже надрукований шостий випуск журналу через публікацію другого уривка з роману “Вальдшнепи” Миколи Хвильового. Організація саморозпустилася.

Після ліквідації ВАПЛІТЕ під час виступу на театральному диспуті комісар освіти Микола Скрипник сказав: “... Орієнтація на кваліфікованого, витвореного попереднім десятиріччям історії й роками революції міського споживача культурних цінностей, ця орієнтація, в протилежність до орієнтації на масового пролетарського глядача – читача в літературі, привела до “Вальдшнепів”, до фашистських шляхів у нашій українській літературі. Це не випадок, що “Вальдшнепи” не були одиницями. На нашій обрії культури літали не лише “Вальдшнепи”. Там Червоноградським шляхом проходить учення Йогансена про те, як писати літературні твори...”

Йогансен і Хвильовий потрапили в немилість до влади.

Тоді Майк хапався за будь-яку можливість залишити Харків. Він приєднався до делегації, яка мала перевіряти стан колективізації у степах півдня. Свою подорож він записував у нотатник. Його записи далекі від комуністичної ідеології,

переважно з гумором: “Темно і нічого не видно. Ні домів, ні людей, ні свиней, ні класової ворожнечі, ні далекосяжної руки влади”.

13 травня 1933-го Микола Хвильовий не витримав натиску й застрелився. Після смерті Хвильового німецьке походження та участь у ВАПЛІТЕ зробили Майка Йогансена об’єктом нападів. Йому закидали, що він не виконував завдань, які ставила Комуністична партія перед письменниками. Відправили у творче відрядження на підприємство нафтової промисловості. 1936 року вийшов друком нарис “Кос-Чагил на Ембі”. Критикам твір не сподобався, в ньому знайшли контрреволюційні натяки. Долю Йогансена було вирішено.

18 серпня 1937-го у квартиру номер 12 у будинку “Слово” на вул. Червоних письменників у Харкові прийшли представники НКВД. Йогансен був сам. Помічник начальника управління, молодший лейтенант Замков, “произвел личный обыск” без свідків. Забрали паспорт, мисливський квиток, квиток члена СРПУ, проїзний квиток, кишеньковий годинник фабрики імені Кирова з білого металу, ніж для гоління, блокнот, два ключі від внутрішніх замків, шкіряний гаман, запонки, дозвіл на право полювати й різне листування. Квартиру обшукували вже без Йогансена. Протокол трусу в помешканні підписала його дружина Валентина Ніколаєва, нібито “обыскиваемая”, під час обшуку були присутні двірник “Слова” Яким Петимко й хатня робітниця. Обшук тривав довго, протокол склали наступного дня.

24 жовтня Майку Йогансену пред’явили звинувачення, в якому зазначалося, що він із “1932 року був учасником антирадянської націоналістичної організації, яка ставила своєю метою повалення Радянської влади методами терору та збройного повстання: завербував чотири особи для участі в повстанні; погодився особисто взяти участь у виконанні теракції проти керівників Компартії і Радянського уряду”. Вирок суду: розстріл “із конфіскацією всього особисто йому належного майна”. Майка Йогансена розстріляли 27 жовтня 1937-го в Лук’янівській в’язниці Києва. Реабілітовано 20 березня 1958 року “за відсутністю складу злочину”.

текст: **Вікторія ВІТРЯК**

РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЖИВИТЬ СВІТОВУ КУЛЬТУРУ

1 жовтня 1925 року в Україні нараховувалося майже 5 тис. літераторів. Вони гуртувалися в літоб'єднаннях: неокласики створили "Молодняк", літератори армії і флоту – "Лачаф", розвивалися Спілка письменників Західної України й інші. Українізацію означено в п'єсах Миколи Куліша та романи Валер'яна Підмогильного "Місто". Цих авторів стратив сталінський терор. Проте спочатку, 1927-го, за наказом Сталіна в Харкові – столиці УРСР – збудували для письменників кооперативний будинок "Слово", що мало би сприяти в їхній творчості підконтрольному методу соціалістичного реалізму. Саме в цьому будинку з 66 квартир мешканців 40 квартир репресували.

1934 року із 193 членів Спілки письменників України 97 зазнали репресій, які почалися у травні 1933-го з арешту письменника – керівника ВАПЛІТЕ Михайла Ялового й самогубства лідера белетристів Миколи Хвильового, який у літературній дискусії 1925–1928 років довів, що в національній культурі треба орієнтуватися на Європу. Про уявну зустріч із Хвильовим у в'язниці пише в "Саду Гетсиманському" Іван Багряний. Письменник і публіцист Багряний у своїх творах, виданих на Заході, вражаюче документально розповів про сталінський терор у СРСР, і зокрема в Україні. Репресії застосовували також щодо дружин і дітей затриманих. Так було від 1930-х до 1980-х.

5 серпня 1937 року почала діяти постанова Політбюро ЦК ВКП(б) "Про антирадянські елементи". Серед "ворогів народу" були вчені, інженери, військові та цвіт нації – митці. Вони різною мірою підтримували радянську владу, але їхні твори були правдивіші, ніж декларована ідеологія у творчих об'єднаннях. 1937-го в Києві знайшли тіло літератора Івана Микитенка – може, самогубство, а може, перестаралися на допитах у НКВД. Тоді ж був страчений у Ленінграді панфутурист Гео Шкурупій. Поета Михайла Драй-Хмару, який володів 19 мовами, вбили 1939 року на Коліми. Футуристу Михайлоу Семенку інкримінували спробу повалення влади. Хоч поет під тортурями підписав протокол, його розстріляли 1937-го в Биківні. Згодом ці довоєнні розстріли радянщина приписала фашистам. З 259 українських письменників, які друкувалися у 1930 роках, після 1938-го виходили твори лише 36. Своєю смертю померли семеро. Духовно-культурне та літературно-мистецьке покоління 1920–1930 років отримало назву "Розстріляне відродження". Цей період із 1925-го має самоназву "Червоний ренесанс". Митці створили в різних жанрах і видах мистецтва визначні твори. Їх до нашого часу демонструють у світових культурних центрах

і перекладають – недавно в Італії вийшов роман Підмогильного "Місто". Митцям Розстріляного відродження були притаманні самостійність мислення та інтелектуалізм. Вони відкидали монополне право на істину службовців і службистів радянської системи, яку з певною відповідністю державному капіталізму Путін імплементує в сучасній РФ. Термін "Розстріляне відродження" вперше вжив польський культуролог Ежи Гедройць у листуванні з діаспорним літературознавцем Юрієм Лавріненком 13 серпня 1958-го. Саме тоді Лавріненко готував антологію українських письменників 1917–1933 років. Колись автор входив у творчу спілку "Плуг". Його декілька разів арештовували, доки він 1944-го не виїхав на Захід. Лавріненко включив до своєї антології Тичину, Рильського, Сосюру, а також Бажана. Енциклопедичний Микола Бажан працював на НКВД під псевдонімом Петро Уманський, хоч до цього розстрільного 1934-го він став делегатом Першого з'їзду радянських письменників у Москві. До речі, з 590 присутніх згодом половину репресували. Бажан визначив той з'їзд як непотрібний, а керівників української літератури – як "бездарних нікчем" і висловився: "Це з'їзд, де всі з-під палиці кричать "ура" сов. владі, Сталіну і Горькому... Загинув Хвильовий, величезний талант, не дають писати Антоненку-Давидовичу, Косинці, Плужнику, Вороному... Кулик обізвав фашистом Маланюка, а це величезний талант із Західної України". Після допитів у НКВД Бажан до 1941 року писав звіти для їхніх службистів. І письменник-романтик Юрій Смолич став сексотом спецорганів. ЧК, НКВД, КДБ – ця катівня міняла лише аббревіатури. Віктора Петрова-Домонтовича теж відпустили, й він виконував специфічні доручення, в яких біографи досі не розібралися. Письменник і сотник армії УНР Євген Маланюк помер в еміграції – у Нью-Йорку. Остап Вишня після концтабору скорився, як і деякі колеги, хоч розуміли сутність радянської влади. Максим Рильський тишком-нишком писав антирадянські твори – для реабілітації душі.

1997 року Україну й діаспору приголомшила звістка, що в карельському урочищі Сандармох пошуковці російського "Меморіалу" виявили масові поховання розстріляних під час сталінського терору – не менш як 10 тисяч в'язнів 58 етнічних груп і національностей. Серед них сотні українців. 1937-го були страчені письменники Сергій Пилипенко і Григорій Епик, художник Михайло Бойчук – засновник школи монументального мистецтва, Валер'ян Підмогильний, який вважав, що "політика колективі-

зації привела українське село до голоду", дитячий поет Марко Вороний, літератор і видавець Мирослав Ірчан, режисер харківського театру "Березіль" Лесь Курбас, президент ВАПЛІТЕ Михайло Яловий, драматург Микола Куліш, розстріляли цілу родину з 10 осіб Крушельницьких, засновника української картографії Степана Рудницького, який обґрунтував територіально-географічний аспект державної незалежності України. Стратили брата Михайла Грушевського – вченого Сергія Грушевського, який підтримав червоний терор. Їх звинуватили у приналежності до націоналістичної терористичної організації, в контрреволюційній діяльності та замаху на партіячів, яких згодом теж розстріляли.

Капітан держбезпеки, кат-"стахановець" із двокласною освітою Михайло Матвеев у період із 27 жовтня по 4 листопада до 20-річчя Жовтневої революції в урочищі Сандармох пострілами в потилицю вбив 1111 засуджених. Його за плідну "працю" нагородили радіолою з платівками. Він мирно помер у Ленінграді 1971-го.

Путінська Росія, як і радянська влада, "привітає" катів і бездушних. 21 грудня 2021 року в Росії заборонили "Меморіал", що 2022-го отримав Нобелівську премію миру разом з українськими і білоруськими правозахисниками. За офіційними опитуваннями, підтримка Сталіна в путінській РФ сягнула історичного максимуму – понад 70%. В Україні вона знизилася до 4%.

Розстріли в Карелії верхівка РФ приписала фіннам, а тисячі розстріляних "виявилися" червоноармійцями. Згодом останки в Сандармоху, куди з'їжджалися не тільки українці віддати шану цвіту нашої культури, перепоховали – сховали, щоб не було "історичних спекуляцій". Бориса Антоненка-Давидовича звільнили та реабілітували 1957-го. Він у Києві до кінця життя 1968 року опонував радянському режиму. Майже всіх митців – хто вижив і кого стратили, реабілітували в 1955–1962 роках, але їхні твори були заборонені.

9 травня цьогогоріч вийде на загал художній фільм про Розстріляне відродження "Будинок "Слово". Нескінченний роман", що його зняли 2021-го. Хвильового грає В'ячеслав Довженко, Сосюру – Андрій Май, Тичину – Костянтин Темляк, Семенка – Геннадій Попенко. Прем'єра відбулася на 37-му Варшавському фестивалі, були покази на фестивалях у Німеччині, Ірландії, США, Косово, Словаччині. Режисер і сценарист Тарас Томенко 2018-го представив документальний фільм "Будинок "Слово", що актуалізував тему Розстріляного відродження.

текст: **Георгій-Григорій ПИЛИПЕНКО**

ОБРУЧКА, ЯКУ ДОПОМОГЛА ЗНАЙТИ ҐАВА

– Обручки на весілля нам подарувала моя мама, – розповідає житомирянин, 28-річний Дмитро Топоров. – Свою я якось загубив на полігоні.

Дмитро служить заступником командира бойової машини в 32-й окремій механізованій бригаді. Має позивний "Крук".

– Коли почалося повномасштабне вторгнення, прийшов у військкомат, – продовжує Дмитро. – Але мене через вік не взяли одразу, бо не служив строкової. Зміг мобілізуватися, лише коли виповнилося 27, – на початку 2023-го. Потрапив у 403-й окремий стрілецький батальйон. Три місяці в учебці готувався стати кулеметником. Якось у нас був триденний вихід у ліс. Тренувалися окопуватися, проводили заняття з тактики, інженерки. Під час перекуру над нами почала кружляти сіра ворона. Голосно каркала – і я їй у відповідь теж почав імітувати воронячу мову: "Кар-кар-кар!" Десь і на телефоні це відео збереглося, як я сиджу на велетенській колоді і спілкуюся з птахом. Ґаву почав помічати мало не щодня біля себе. Підкину їй хліба, галету чи ще чимось смачним пригощу, а вона почала приносити відірвані стразики чи ще якийсь блискучий дріб'язок. Раз притягнула золотий ланцюжок – поклала й під-

моргує. Захоплювався кмітливістю птахи. Як не могла роздзьобати горішок, кидала біля входу в казарму – ми в дитячому таборі тоді квартирували – й чекала, коли хтось його мимохідь розчавить важким армійським черевиком. Наприкінці навчань ми посилено працювали на полігоні – відпрацьовували стрільбу з РПГ, пересування групою, штурм окопів. Набігалися добряче. Вертаємося, а Льюха Романчук питає: "Де обручалка?" Кажу: "Не знаю. Нема". По кишенях – ніби не знімав. Засмутився, звичайно. З дружиною Тетяною ми були лише чотири роки одружені, хоча знали одне одного ще зі школи. Минуло кілька днів. Із хлопцями знову опинилися в лісі – коли оголошували повітряну тривогу, ми з наших корпусів прямували в обладнаний бліндаж. Бачу: моя Ґава, а в дзьобику, як завжди, щось блищить. Поклала на пень і полетіла. Пацани: "Це що таке?" Кажу: "Не поняв..." Дивлюся: моя обручка.

Тепер Дмитро Топоров воює на куп'янському напрямку. Зі своєю подругою вороною більше не бачився. На згадку про неї залишилися позивний "Крук" та обручка.

текст: Іван СТОЛЯРЧУК, фото: Дмитро НІКІШИН

КРЕМЕНЧУКМ' ЯСО

Досконалість смаку
та якості

farro.org.ua